

O slabosti intelektuálů.

Jak známo, napsal francouzský myslitel Jules Benda nedávno knihu nadepsanou »La trahison des Clercs«, »Zrada kleriků«. Co chtěl říci tímto podivným titulem? Tvrdí, že intelektuálové by měli mít v novodobé společnosti též úkol, jaký měli klerikové ve středověku. Jejich úkolem bylo nade všemi národy, mezi všemi národy a ve všech národech udržovati plamen duchovní, hlásati ideu a sloužiti jí. Katoličtí klerikálové ve středověku byli skutečnou internacionálou ducha. Přijetím tonsury a oblečením kleriky stal se muž příslušníkem duchovní obce. Řecké slovo »kleros« znamená podíl. Jako Levité ve Starém Zákoně nesměli mít půdy a byli živi z desátků chrámových, tak i každý klerik zasvěcoval se službě duchovní v pravém slova smyslu.

S tímto stavem srovnává Benda moderní intelektuály a žádá po nich vytvoření podobné solidarity. (Slovem intelektuálové míníme příslušníky inteligence tvůrčí, na rozdíl od formální inteligence školské.) Intelektuálové mají sloužiti duchovním hodnotám bez přílišných ohledů na zájmy hmotné. I oni mají říkati o říši ducha: »Ecce portio mea«. Benda však vytýká intelektuálům zradu. Francouzský autor má na mysli především válku a mír a vyčítá intelektuálům, že se stavěli zbytečně často do služeb války.

Než nechceme mluvit o čestných doktorátech generálů za války. Chceme mluvit o svých vlastních věcech. I my bychom se měli ptáti sebe samých, zda i my se nedopouštíme často »zrady kleriků«, třebaže pouhou povolností a mlčením. Nedávno se stalo, že divadelní referent v redakci listu velké politické strany byl volán do politického sekretariátu. Byla mu předložena otázka, jak to, že nechválí herečku, paní S., když je to přece příslušnice strany. Referentovi zůstal zpočátku rozum stát, a pak se pokusil vyložiti politickému činiteli a kulturnímu analfabetovi zásady autonomie umělecké kritiky. Bylo mu však naznačeno, že bude-li takto nadále »poškozovat zájmy strany«, že se redakce ohlédne po jiném divadelním referentovi. Herečka S. dovedla prostě využití stranické legitimity a rychle uzavřeného přátelství s politickým sekretářem, aby si zajistila blahovolnou kritiku. Viděli jsme v poslední době, že se strany raději zbavily nejlepších novinářských sil, než aby byly jim trpěly trochu autonomie.

Jest otázka, zda nejsou kulturní pracovníci do značné míry vinni sami na tom, že si na ně smí otevřítí pusou každý pologramotný poslanec, zda nehřešili přílišnou povolností, »zradou kleriků«. Nastává pak dále otázka, zda bychom se v desátém roce republiky všichni, bez rozdílu stran, neměli pokusiti o vybudování solidarity intelektuálů. Nedávno navrhoval Kodíček v »Tribuně«, aby na způsob Národní Rady byla vytvořena Rada Kulturní. Myslím, že jest to podnět, který stojí za diskusi. Jest třeba opět postaviti váhu argumentu proti váze pouhé mocenské posice. Jest pravda, že nebudeme mít okamžitých úspěchů. Ale ani těm největším tlustokožcům kulturním není jedno, zda se jimi opovrhne, nebo ne. To

okázalé nepřátelství k intelektuálům se strany některých politických činitelů projevované jest často nenávistí ze zhrzené lásky. Oni tuší v temnotě svých nejasných instinktů, že jim k úplné slávě něco chybí, a to jest uznání tam, kde nerozhoduje vnější skvělost. Ale jest třeba, aby se intelektuálové nedávali tou vnější skvělostí zaslepovati. Máme i my kus moci v rukou. Ale musíme s touto mocí zacházeti spravedlivě.

Nedávno se sešla řada osobností z rozličných politických stran, které chtěli dáti výraz tomu, co je navzájem spojuje, nikoli tomu, co je od sebe dělí. Chtěli ukázati, že tam, kde lidi rozdělují programy, je může pojití úroveň. Nuže: intelektuálové to mají v moci, aby rozsoudili a posoudili, kde tato úroveň jest a kde není a jest třeba, nechtějí-li se dopouštět zrady, aby tento úřad neúprosňe vykonávali. Především však musíme obnoviti vzájemnou noblesu mezi sebou. Ještě nevyhynul typ universitních profesorů, kteří se k vůli nějaké sporné formě akkusativu dovedou navzájem pronásledovati až do hrobu tmavého. Vedle mocenských a psaných norem musí se vytvořiti pevná konvence tak, aby bylo možno s neomylnou jistotou činiti rozdíl mezi jednáním fair a nefair. Musí být vytvořeno veřejné mínění, jež dovede trestat obecným despektem a odměňovat obecným uznáním. Tento trest a tuto odměnu máme v rukou my. Musíme se soustavně starat o to, aby veřejnost nesnášela kalibánštiny a plebejství, a systematického odstrkování duševní práce. Jak krásné bylo gesto Těsnohlídkovo, který odmítl pětitisícovou literární státní cenu s odůvodněním, že nemůže přijmouti za životní dílo obnos, který se rovná jednoměsíčnímu poslaneckým dietám! Bolestná kapitola o parlamentě a kultuře, otištěná v tomto listě nedávno, dala by se novými doklady rozšiřovat do nekonečna. Jest třeba buditi opět despekt k dílu, nikoli toliko ke všední práci, jest třeba opět učiti lid, aby pochopil cenu investic. Není náhodou, že architektury minulých dob hlásají slávu svých generací potomstvu, a nám že padají na hlavu novostavby. Takové katastrofy nejsou jenom výstrahou zákonodárcům a stavitelům, nýbrž nám všem, kteří máme bděti nad tím, aby byly duchovní hodnoty respektovány. Jedna Esopova bajka vypravuje, že ptáci si stěžují na to, že lovci je odstřelují šípky. Jak končila v našich čítankách tato bajka?

»Nedávejme jen my k šípům peří,
nepoletí šíp a neudeří!«

Nebudme jenom my ochotni vyšperkovati svou sofistikou každou krátkozrakost, nedodávejme nikomu falešné glorioly, a pak »nepoletí šíp a neudeří!« *Alfred Fuchs.*

P O Z N Á M K Y

Englišova demise.

Ministr Engliš podal opět jednou demisi — tentokrátě takovou, která se už nespraví. Odborník v politické vládě a nahý v trní — to jsou dvě velmi příbuzná témata. Od koho a proč

Engliš po dobu svého ministrování zkoušel, je obecně známo. Jedno však si politické strany nesmí myslet: že se zbaví problému odbornictví prostě tím, že každého odborníka via facti vypudí. Uznávat odborníka, dokud s námi souhlasí, to je lehká věc; povahy se ukážou tam, kde jeho posudek vypadne náhodou proti nám. Povaha agrárníků se dostatečně ukázala letos v létě, když Engliš napsal své mínění o agrárních clech. Nyní neuznal »Venkov« Englišovu demisi za hodnu ani řádkové zmínky. Nepřátelství agrárníků je aspoň otevřené, ale ostatní koaliční strany se staví nyní, jakoby jim nikdo nad Englišem nebyl milejší. Tisk lidové strany dokonce odhaluje intriky proti Englišovi; tisk lidové strany teď před volbami vůbec sází na každou kartu. Padlý Engliš má daleko více přátel než měl, dokud byl ve vládě. I v opozici. Po Englišově demisi protřeli si oči také sociální demokraté, mezi nimiž a Englišem se počínalo vyvíjet nebezpečné nepřátelství, a promluvili několik vřelých slov o jeho významu, kdežto dříve nechtěli z celého jeho zjevu vidět víc než to, že povoluje agrárníkům. Byli bychom rádi v zájmu věci kdyby toto zbytečné nepřátelství, zesilované ještě tu a tam čistě osobním napětím, mohlo v budoucnosti zmizet. Sociální demokraté musí i odbornickým ministrům uznat tu pravdu, kterou jejich ministři pro sebe často reklamovali: že to, co dělají ve svém úřadě, nedělají vždy jako jedinci a podle svých zálib, nýbrž že při tom zastupují usnesení celé koalice. Kdyby Engliš byl opravdu takovým přísluhovačem agrárníků, jak ho sociálně demokratický tisk někdy líčil, byl by mohl klidně zůstat na svém místě. Z toho, že odchází, je vidět, že se mu takovým líčením děla křivda, a měla by být veřejně napravena.

Z odchodu odborného finančního ministra z vlády mohou se těšit jen ty politické strany, kterým překážel. Ostatní veřejnost pocítuje s politováním, že odchází s důležitého místa muž, který byl značnou zárukou proti sobectví stran. Dostati Engliša do vlády jako odborného ministra financí bylo starým plánem Švehlovým, který to trpělivě po několik let připravoval. Bylo jeho plánem udělat Engliša ministrem financí na řadu let, aby v souvislé práci mohl dokonat konsolidaci našich financí. Maje na mysli tento cíl, zrazoval také Engliša od každého politického exponování, aby mohl přejít do ministerstva jako muž všem přijatelný. Dlouhou práci měl Švehla, než obměkčil starou národně demokratickou nechuť vůči Englišovi. Stačilo půl roku Švehlovy choroby, aby to Engliš nemohl ve vládě vydržet. Neboť ne každý, kdo stále ve »Venkově« říká: »Švehlo, Švehlo!«, dovede myslet aspoň trochu jeho směrem.

Krok proti komunistům.

Měsíc před volbami dokročila si vláda na komunisty a zastavila jim několik jejich orgánů, zejména ovšem »Rudé právo«. Pokud se týká právního hlediska, má k tomu vláda nesporně právo podle zákona na ochranu republiky; pokud se pak týká hlediska demokratického, každá demokracie má právo chránit se proti svým vysloveným nepřítelům, a která to nedělá, dopouští se pošestlosti. O tom, že komunisté jsou nepřáteli demokracie a že jejich tisk ustavičně hlásá nutnost demokracii porazit, není u nikoho žádných pochyb. Demokratické svobody, jak samozřejmě, platí jen pro ty, kdož s demokracií souhlasí, kdo jdou demokratickými prostředky k demokratickým cílům, a nikdo jiný nemá právo se jich dovolávat. Nelze tedy vládě činit žádných zásadních ostrých výtek. Lze mluvit jen o vhodnosti nebo nevhodnosti té taktiky. Před osmi, sedmi a šesti lety byla komunistická strana skutečně vážným nebezpečím; říkala-li, že bude uvažovat o »převzetí moci«, vědělo se, že to není docela jen fráze. Tenkrát nikdo nezastavil komunistický tisk patrně proto, že k tomu nebylo dost odvahy. Ale at už to bylo pro to či pro ono, fakt je, že komunistický tisk nebyl zastaven v době, kdy nebezpečí komunismu skutečně existovalo. K zasta-

vení komunistického tisku došlo teprve nyní, kdy každý ví, že není u nás nebezpečí komunismu, a kdy komunistická strana přes svých čtyřicet poslanců je asi na nejnižším bodě celé své dosavadní kariery. Je tedy něco nelogického v tom, že komunistické noviny nebyly zastaveny v době, kdy toho snad opravdu bylo potřeba, že však byly zastaveny v době, kdy pro bezpečnost státu toho zcela jistě už není zapotřebí. Vláda patrně nezastavila »Rudé právo« z žádného věcného důvodu než z toho, že si to ke komunistům může dovolit a že oni to klidně snesou. Je to taková menší zkouška sil, která nedopadá ve prospěch komunistické bojovnosti. Představte si, že by »Rudé právo« bylo bývalo zastaveno před sedmi lety: tenkrát by byla musila vláda povolát do Prahy kde kterého četníka; bylo by z toho bývalo něco velmi podobného menší státní krizi. O tom, jak komunismus přestal být problémem této republiky, svědčí to, že se o zastavení »Rudého práva« nikdo ani dost pořádně nezajímá; nikomu to nepřivádí krev do varu — před sedmi lety by z toho byla rozčilená, bouřlivá diskuse. Sami komunisté píší o tom více melancholicky než bojovně. Poslední zbytky bázně před komunisty — pokud ještě jsou — zmizí, když se vidí, jak klidně přijala strana zastavení svého ústředního orgánu.

Jaký má být výsledek tohoto zákroku, nevíme. Je možno, že se tím vláda chce udělat populární u některých svých složek — je možno, že chce tím sůžit komunistům volební agitaci. V té věci souhlasíme s drem J. Stránským, který napsal, že komunistický rozmach u nás měl zcela jiné důvody než jejich tisk. Opravdu, 9.000 výtisků »Rudého práva« není v žádném poměru k milionu komunistických voličů. Kádr komunistického voličstva se skládá z nejprimitivnějších vrstev dělnických, které ani nečtou; volí komunisty, protože chtějí volit dělnickou stranu, a o sociálních demokratech bylo jim řečeno, že jsou to zrádci; protože nečtou, není možno dostat se k nim tiskem; ale protože nečtou, nemůže zastavení »Rudého práva« ani přerušit jejich spojitost se stranou. Je to nejkonservativnější živel, kterému události se rozleží v hlavě až po několika letech; protože taková je většina komunistického venkovského voličstva, bude na dlouho těžkým úkolem vzít komunistům jejich voliče; ani krize ve vedení straně mnoho neublíží, protože většina jejího primitivního voličstva o nich ani nebude vědět. Nevěříme tedy, že by zastavení komunistických novin mohlo mít podstatný vliv na výsledek voleb. Jisto jest, že budou-li komunisti mít ve volbách ztráty, bude vždy lépe, uvidí-li se obecně, že je to následkem přirozeného sestupu strany, než bude-li to možno svádět na nějakou persekuci. Má býti patrné, že hnutí upadá vlastní svou chorobou, nikoliv vnějšími zásahy. Vidíme na případu našeho fašismu, jak by bylo bývalo politicky nemoudré, podrobovat jej nějaké persekuci: neboť nikdo nemohl vyříditi fašismus tak dokonale, jako se vyřídil on sám; je takhle všem docela jasno že nezašel na nic jiného než na vlastní vnitřní mizernost, a nikoliv pronásledováním. Komunistickou stranu nečeká už také nic jiného než cesta dolů: je dobře jí v takové situaci dávat příležitost k výmluvám?

Napoprve se to nepovedlo.

Není pochyby, že umění se v tlapách politiky nikdy nepovede dobře, a je-li možno zřídit nějakou instituci proti tomu, tedy raději dnes než zítra. V těchto dnech stal se o to pokus: 67 umělců oznámilo založení Umělecké rady, jejíž úkol je »nesmlouvavě bránit kulturní statky proti škodlivým zásahům, stále častějším, kruhů laických a politických, bojovat proti liknavosti ve věcech kulturních, být na stráž proti reakci.« Není to tak dávno, co jsme viděli, jak páni zákonodárci zamýšlejí zacházet s Rudolfinem, a po této poslední zkušenosti pokládáme program, který ohlašuje Umělecká rada, za dvojnásob potřebný. Pan Viktor Dyk napsal o projevu a o podepsaných několika

jedovatých poznámek, ve kterých čteme také toto: »Nedůvěřující pádnosti důvodů, jdou v houfu; počet ovšem důvod nenahrazuje, ale zmate aspoň.« Nesluší se, aby tak starý muž hrál roli naivky. Počet, je pravda, důvodů nenahrazuje, ale páni politikové, pokud strkali prsty do umění, sebe skvělejší důvody vždy i pozorovali s náramnou lehkostí. Aby důvody něco porídily, bylo by třeba 1) aby politikové důvody pochopili, 2) aby, pochopíce je, měli vůli podle nich se řídit. O obou bodech je po zkušenostech nutno míti důkladné pochybnosti. At si p. Dyk říká co chce, Umělecká rada dělá dobře, že se nespolehá jen na pádnost důvodů, které tolikrát zklamaly, a že jde v houfu. Jen organisovaný odpor umělců může se pustit do takového boje s politikou, který slibuje nějakou naději. Nevytýkáme tedy Umělecké radě její houf; po prvních zkušenostech, které s ní byly, musíme jí vytýkat spíše, že to je houf neúplný, kuse vybraný. Nemá-li program Umělecké rady zůstat krásnými slovy na papíře, mělo hned při výběru osob pro Uměleckou radu býti pamatováno na její účinnost a na její vliv; bylo nutno hned od začátku vyhnout se podezření, že jde o nějaký stranický útvar; má-li Umělecká rada míti sílu, aby něco dobrého provedla, měla výběrem osob dokázat, že jde o celonárodní uměleckou instituci. Tady se staly chyby. Pan Vachek sice v »Právu lidu« označil za »první úspěch Umělecké rady«, že proti ní v »Národních listech« protestoval p. M. Rutte; ale mylí se, byl to první její neúspěch, jak se ještě později důkladně ukáže. »Večer«, sídlo shrzených spisovatelů, opřel se o článek Rutteův a začal vyslovovat takovéto názory:

»Nebudeme respektovati žádné samozvané »Umělecké rady!«... Umělecká rada je novým papírovým protestem spolku »Mánesa«. Už je snad této papírové pyramidy víc než dost!«

Nezáleželo by ovšem mnoho na tom, co ze sebe vychrlí nešťastná spisovatelská bytost ve »Večeru«, která musí zůstat nešťastnou, protože nic nedovede. Horší je, že složení Umělecké rady vzbudí nepochybně podezření i v celé agrární a lidové a národně demokratické straně, a že ani ony nebudou Uměleckou radu uznávat, tím méně jí udělají něco k vůli. Myslíme, že první starostí původců Umělecké rady, chtěli-li z ní míti nástroj opravdu praktický, mělo být složit ji tak, aby byla autoritou i stranám pravice. Měli přímo začít s tím, aby získali podpisy umělců, kteří mají důvěru na pravici; neboť si přece lze vypočítat na prstech, že Umělecká rada, která vypadá jako bojovní tábor levých směrů, nejen že nebude mít na strany pravice žádný vliv, nýbrž dokonce je bude dráždit. Bylo by velmi nezkušené říci, že je lépe pravici vůbec ignorovat. Jak věci dnes stojí, padesát manifestů Umělecké rady tohoto složení nepohne dnešní vládu, aby změnila puntík nad *i*. A domnívám se, že bylo v úmyslu původců Umělecké rady, aby měla praktický vliv; neboť scházet se k pouhému sepisování manifestů by byla dětinská zábava. Dnešní složení Umělecké rady musí vyvolat v konservativnějších stranách nevoli; a to znamená, že ony strany budou novou radu ignorovat a její poslání se nezdaří. Původci měli být úzkostliví ve výběru osob; měli si především ostatním uvědomit, že každé podezření ze stranickosti bude podlamovat účinnost. Nemůžeme zavíratí oči před kritikou, která byla o složení rady napsána; vidíme, že jsou tu zastoupení i trpaslíkové, z tábora levého, kdežto zvučná jména jiných kruhů jsou vynechána. Poněvadž nám jde o to, aby věc Umělecké rady se povedla, radíme, aby pánové neviděli v článku p. M. Rutteho jen hněv člověka, který nebyl pozván. Má pravdu, píše-li o neúplnosti umělecké instituce, ve které je sice E. F. Burián, ale ne Novák a Suk, v níž byli ostentativně opomenuti V. Hofman a Jaroslav Hilbert, kde je sice A. M. Píša, ale ne Arne Novák. Stejně je ovšem chybou, že tam není sám p. Rutte. Kdo vybíral osoby do Umělecké rady, neprokázal této instituci dobrou službu. Buď bude Umělecká rada spojením opravdových

umělců všech táborů, aby zakročovala v nejkřiklavějších případech, kdy politika se plete do umění, neb bude stranickým radikálním táborem bez praktického vlivu, s jehož manifesty si budou hrát redaktoři »Večera«. Nešlo by věc ještě napravit?

Hlavní úkol sovětů po jedenácti letech nerozřešen.

I spolehlivé zprávy z Ruska v poslední době mluví o vzrůstajícím odporu sedláků proti vládě; samotná sovětská statistika podává zprávu o novém velkém úbytku osevni plochy. Je to následek výbojné politiky, kterou vláda pod tlakem radikálních kruhů zahájila v posledním roce proti sedlákům. Lenin hned po dobytí moci upozorňoval, že není pro sověty většího úkolu než vyrovnat se sedláky. Po jedenácti letech není věc ta dále než byla na počátku. To jest velký neúspěch sovětů, neboť nepodařilo se jim rozřešit největší problém své země. Poněvadž bolševikům nepodařilo se dohodnout se s mužiky, zůstává jejich vláda dále nejistou, vratkou a v podstatě cizí ve své zemi; ani po desíti letech krutého výcviku obyvatelstva nemůže se odvážit opřít se o demokracii v zemi; je odsouzena zůstat dále, na nedohlednou dobu, diktaturou. Nenajdou-li sověty se sedláky nějaký modus vivendi, bude musit diktatura trvat sto let. Ale žádná diktatura ovšem nestává sto let; spíše padne. Je nutno stále sledovat vývoj agrární otázky v Rusku: neboť to je bod, na kterém se rozhoduje budoucnost sovětů. Podařilo-li se bolševikům terorem zmalátnit obyvatelstvo celé země a učinit je neschopným odporu, neznamená to ještě, že tím rozřešili hlavní politickou otázku: co budou dělat sedláci politicky probuzení. Komunistické Rusko, které nerozřešilo agrární otázku, nic nerozřešilo.

K lišce se hledá vrána.

Jak se zmiňujeme výše, zastavila vláda na měsíc komunistické »Rudé právo« a »Rovnost« a jejich večerníky. Zde si všimněme, jak si při té příležitosti počínají komunističtí intelektuálové. V novém komunistickém týdeníku »Tvorba« uveřejňuje na př. p. Teige článek, psaný téměř s otcovskou dobrotou a rozšafností vůči československé demokracii, a končí:

»Je charakteristické pro zbabělost většiny českých intelektuálů, s jakou samozřejmostí, s jakým klidem přijali fakt tak strašlivý, jako je zastavení čtyř časopisů pro jejich politický směr. Což nechápete, jaký stav se tu upevňuje? Což vy, kteří mluvíte o lásce ke státu a jeho demokratičnosti, nevidíte strašlivou propast, která se tu rozevírá? Bahno klidu a zbabělost mlčení, škodolibost člověka, který vidí řídicí se dům a sám pod ním stojí — to je projev t. zv. státotvorných intelektuálů. Což možno nežalovat?«

Je charakteristické pro nechápatost většiny komunistických intelektuálů, že stále ještě se domnívají, že takovými řečmi udělají na někoho dojem. Jsou neschopni pochopit, že podle obecného názoru nemá právo horlit proti censuře ten, kdo sám zastupuje takový světový názor, jehož uskutečněním by byla zavedena spoutanost tisku, proti níž dnešní naše censura je jako tříštica proti břevnu. Doby trapné desorganisace inteligence, kdy komunistům stačilo jen kývnout nebo nadhodit nějaké thema, aby česká inteligence (obyčejně s p. prof. Rádem v čele) začala na tomto thematicu provádět pokrokové prostocviky, jsou na štěstí už pryč. Tedy tak před šesti lety byl by p. Teige ještě našel publikum pro své výkony tohoto druhu; dnes osvícenost myslí pokročila tak dalece, že musíme p. Teigeho zrazovat od úmyslu — má-li jej, — aby společně s p. prof. Nejedlým sbíral podpisy intelektuálů proti zastavení »Rudého práva«; mohlo by se mu stát, že by byl vyhozen, a že muži, kteří by jej výhodili, nikterak by se za to nestyděli, nýbrž by byli na to hrdí, domnívajíce se, že odmítli od svého prahu mužika falešného a neupřímného.

Jak pravíme, bude této lištičce dnes už těžko shánět dost pitomou vránu. Protože každý už si dovede jasně představit situaci: p. Teige jakožto komunista má v programu, že, až jeho strana dostane se k moci, ihned zastaví všechny ostatní tisk mimo svůj; že zastaví mimo jiné také všechny ten tisk, do něhož píší čeští intelektuálové; že zavede ne toliko censura, ale diktaturu, se zvláštní vyšetřovací komisí, s rozeznáním parlamentu a jinými takovými nelibými věcmi; a že potom českým intelektuálům dá se na vůli buď psát do komunistických novin v komunistickém smyslu nebo nepsat vůbec. A tento p. Teige, který má pro budoucnost tak znamenité plány, přichází nyní k českým intelektuálům a volá na ně: proč, pánové, neprotestujete, když nám zavírají naše časopisy? Naše časopisy, které nám pomáhají uskutečnit náš program? Jaká je tohle demokratická svoboda?

Zajímalo by nás jen vědět, hraje-li tu komedii nevinnost nebo smělost. Prostý český člověk cítí stejnou nechuť, poučuje-li ho o demokratické svobodě někdo z »Bohemie« nebo z »Rudého práva«. Pro styk s komunistickými intelektuály je nejlépe držet se jednoho pravidla: kdo chce demokracii porazit, ať se jí nedovolává. Budete-li se držet prostě tohoto pravidla, vezmete jim příležitost k mnohým zbytečným řečem.

Vzpomínka.

»Naši ženevští delegáti dne 5. listopadu 1918 v 7 hodin večer vystupovali na nádraží v Praze a za jáсотu tisícových zástupů odjeli z nádraží přímo do schůze Národního výboru v Obecním domě...

Dr. K r a m á ř mluvil první: »My jsme tedy konečně doješli do Ženevy. Ale jak jsme doješli! Něco báječného! To musím říci o organizaci našich hochů venku. To je přímo něco neobyčejného! Kdybyste viděli našeho doktora Beneše, s jakým mistrovstvím ovládá všechny světové otázky, jakým zázrakem dosáhl toho, že napřed Anglie, pak Francie a pak Amerika a konečně i Itálie úplně formálně se zavázaly, že všechno nasadí, abychom dostali československý stát v celém jeho rozsahu, jak my jej chceme, pak jistě byste smekli klobouk a řekli byste, že je to něco báječného... Myslete si, takový Beneš, který s pinglíčkem na zádech přišel do Švýcar, neměl tam nikoho a pomalu to přivedl tak daleko, že spojenecké vlády uznaly samostatnou československou vládu a jeho ministrem zahraničních věcí, že přijímají naše československé pasy, že dávají agrément našim zástupcům v Londýně, Americe, Paříži, Itálii — to je něco tak velkolepého, že musíme smeknout klobouk!«...

(Z knihy Dra Fr. Soukupy
»28. říjen 1918,« str. 1092.)

Věnováno Masarykovým kritikům.

Pro loňskou kampaň proti Masarykovi vynalezl p. dr. Borský heslo, že nová volba Masaryka za presidenta poškodí nás v očích ciziny, která prý raději vidí v čele svém vojáka než humanistu. Pravda ovšem je, že úsudek ciziny o Masarykově roli v republice je právě opačný. Vážený anglický týdeník »New Statesman« na př. psal o 10. výročí Čsl. republiky takto:

»V tomto týdnu státy Malé dohody oslavovaly desáté výročí své nezávislosti. V Československu, které dosud se osvědčilo nejúspěšnějším a nejspořádanějším z následných států, vyvrcholily oslavy významným poselstvím presidenta Masaryka národu. Přiměřené požadavky presidentovy, který přehlížel velikou práci československého národu v posledních deseti letech, budou schváleny každým, kdo není fanatickým nepřitelem nového pořádku v Evropě.

Snad budou jakési změny v mapě střední Evropy, ale je nepravděpodobné, že národ jako jsou Češi, kteří syou osobní

schopností osvědčili právo na vlastní stát, by někdy opět byli zatlačeni do posice porobeného národa. Ale právě, aby nový pořádek prosperoval, je nutné, aby osvobození národové neopakovali staré chyby Rakušanů a Maďarů vůči minoritám. Zdárné vyřešení minoritního problému je životní otázkou země jako je Československo a varovný hlas presidenta Masaryka k vlastním krajanům o nebezpečí šovinismu — obojí je časové a státnické. Češi, to jest pravda, přiblížili se k rozřešení minoritního problému více než kterýkoliv jiný ze sousedních států a zlepšení styků s německy mluvícím obyvatelstvem je ověřováno vřelým uznáním (warm tributes), které věnují Čechům, obzvláště však presidentu Masarykovi česko-německé, ale i také berlínské a vídeňské noviny. Mnoho ovšem zbývá vykonat, a tak dlouho, co president Masaryk žije, jeho vliv a jeho osobní autorita bude brzdou všech projevů šovinistické nesnášenlivosti.

My bychom nijak neměli obav o zdar a budoucnost Československa, kdybychom byli jisti, že aspoň malá část Masarykova smýšlení přešla na jeho nástupce.»

P O L I T I K A

K. T.:

Muž 28. října.

Těchto slov velmi často používá list bývalého ministra J. Stříbrného. Mluví o mužích 28. října. S okázalou bolestí a sentimentalitou. Má k tomu své důvody: není pochyby, že J. Stříbrný byl jedním z mužů 28. října 1918. Ale jeho bolest prýští z toho, že není mužem 28. října 1928. Kdyby četl list Stříbrného někdo, kdo nezná naše politické poměry, musil by si učiniti úsudek, že jest jakési spiknutí proti mužům 28. října 1918, že kdosi dokonce udělal smlouvu na jejich utracení. Vypočítává se: Stříbrný, muž 28. října 1918 — odstraněn, Rašín — mrtev, Švehla — nemocen v Hostivaři. Bolest Stříbrného je pochopitelná: byl ministrem, byl náměstkem ministerského předsedy, byl vůdcem strany, která nebyla malá. Dostal se hodně vysoko; dnes jest jen majitelem »Večerního Listu«. Stříbrný snaží se tento vývoj vysvětlit a chytl se myšlenky: mužové 28. října jsou odstraňováni, ovšem že jest za tím Hrad, Masaryk a Beneš.

Situace jest ovšem jiná: neodstraňují se mužové 28. října; případ J. Stříbrného jest jedinečný a »Večerní List«, nepočíná si správně ani delikátně, hází-li všechny muže 28. října do jednoho pytle. Stříbrný se odstranil sám. Rozešel se se svou stranou, a strana se rozešla s ním. To potvrdily obecní volby v Praze. Tehdy bylo vidět, že slovanští socialisté šli do voleb s velkým finančním fondem; jejich volební agitace stála jistě hodně peněz. Měl pomáhati Káda, apelovalo se na volnomyšlenkáře i příslušníky čsl. církve, volební plakáty slovenských socialistů skoro na nikoho nezapoměly. A přece: voličové v Praze zapoměli volit J. Stříbrného. Odpor šel ze zdola. Z organizací. Klofáč vycítil, že strana čsl. socialistů jest stranou malých českých lidí. Jest to předností i slabinou této strany. Ale jest faktem, že právě mezi těmito lidmi ztratil Stříbrný půdu. Mohl-li ještě před volbami do obce pražské najít někoho, kdo by uvěřil, že Jiří Stříbrný se stal obětí nějaké intriky, ve straně či mimo stranu, pak po volbách pražských hledal by takového věřícího zcela jistě marně. Neboť i důvěřivost lidí se řídí trochu podle moci, kterou má ten, kdo k nim pro-

mlouvá. Nebyl to Beneš, který aspoň jednou za den musí být v listě J. Stříbrného potřen, nebyli to realisti, nebyl to Hrad, který porazil J. Stříbrného. Porazil se sám. Hrál svoji hru, a prohrál ji. Tak je to v kartách, kde se může vyhrávat i prohrávat. Stačí-li J. Stříbrnému k uklidnění, že byl »odstraněn« proto, že byl mužem 28. října 1918, budiž. Ale daleko to nestačí k vysvětlení jeho slávy a pádu u čl. socialistů. Ztratil půdu v organisacích, mezi železničáři, mezi kováky, mezi všemi těmi, kteří tvoří pestrý koberec voličstva této strany. Byli i jednotlivci, kteří konflikt Stříbrného se stranou chtěli vyřídit smírně. Ale organisace se postavily proti Stříbrnému, byly by se postavily i proti Klofáčovi, kdyby byl přistoupil na kompromis. Nešlo tu o boj Stříbrný-Klofáč; to mohla být episodka, právě tak celá ta historie s Trýbem jest jen episodkou, ne však příčinou, proč byl postaven mimo stranu. Organisace strany viděly, s jakou ochotou ujaly se J. Stříbrného strany na hony vzdálené socialismu.

Stříbrný prohrál, a jest zcela pochopitelná jeho bolest, dívá-li se na deset uplynulých let. Jsou to léta, v nichž pohřbil svoje ministerství, svoje vůdcovství. Sentimentálně vzpomíná, že jest mužem 28. října 1918, a že není již mužem 28. října 1928. Chválí druhé muže 28. října. Jejich posice není tak špatná, aby potřebovali pomoci Stříbrného.

Jest pravda, že politický život u nás konsumuje hodně sil. Lidé se rychle opotřebují. Až zbytečně rychle. Ale namnoze nelze to svádět jen na rychlé tempo našeho politického života. To nebyla příčina, proč zmizel z agrární strany Prášek, tu není příčina, proč J. Stříbrný v roce 1928 cítí tíživou samotu. Autorita některých lidí vzrostla, jiných klesla. Někteří vsadili na falešnou kartu a prohráli. Prohrál svoji věc i Stříbrný. Nemohl dělat výjimku z pravidla. Den ze dne líčí ve »Več. Listě«, jak se to vlastně stalo, jak se to podle něho, podle jeho podání stalo. Nenalézá ohlasu. A tak i toto odvolávání k 28. říjnu 1918 selhalo. Stříbrný nepadl, protože byl mužem 28. října 1918. Padl proto, že se s ním rozešla strana, která k obsahu 28. října 1918 měla bližší poměr, než J. Stříbrný, který tak rychle stoupal, až zabloudil.

Ferd. Peroutka:

O národní straně práce.

II.

Když r. 1925 národní strana práce dostala sto tisíc hlasů a žádný mandát, uveřejnili oficiální rozumbradové koalických stran svá hlubokomyslná pojednání o důvodech této porážky, a který z nich si mohl dovolit ten luxus, citoval nějakou sociologickou autoritu. Ale v tomto případě bylo třeba hledati pravdu nikoliv v hloubkách, nýbrž na povrchu: prostý fakt jest, že národní strana práce by byla po volbách přišla do poslanecké sněmovny se čtyřmi mandáty, kdyby se bylo volilo podle dotud platného volebního řádu, a kdyby koalice měsíc před volbami nebyla prosadila volební reformu speciálně k tomu účelu, aby se zabezpečila před konkurencí nových stran. Kdyby se podle této reformy bylo volilo už v roce 1920, nebyla by se dostala ani živnostenská strana do parlamentu. Ale vládcové naší politiky si tehdy řekli, že živnostenské straně nutno ještě umožnit existenci, že konec konců má právo na život, že však je to také poslední strana, již se dostává této

milosti. Národní strana práce nalezla o šest let později dveře již nemilosrdně uzavřeny. Tehdy národní demokracie se bála strany práce, agrárníci se báli strany Práskovy, národní socialisté se báli kandidatury Vrbenského a strany práce, sociální demokraté sice tenkrát neměli žádný důvod obávat se konkurence nějaké nové strany, ale souhlasili s ostatními z theoretické úvahy, že malé strany jsou obtíží parlamentarismu; katolická strana pak vždy věřila, že věci mají býti spíše svazovány než rozvazovány — potkala se tedy volební reforma v koalických řadách s jednomyslným, ba nadšeným souhlasem. Kromě všech těchto jednotlivých důvodů měla koalice jako celek společný zájem na tom, aby zničila stranu práce, která podle vlastního přiznání vyrostla jako oposice proti koalicióni politice. Pan Stříbrný tenkrát chodil a říkal, že žádnou volební reformu nepovažuje za dost důkladnou . . . Nezmiňujme se dnes o důmyslných sice, ale málo ušlechtilých ustanoveních, které byly vpraveny do volební reformy za tím účelem, aby nově kandidujícím stranám zošklivily život; promluvme jen o hlavním výkonu volební reformy: podle volebního řádu má jen ta strana právo na přidělení mandátů, která dosáhla aspoň v jedné župě volebního čísla; po té stránce dívala se koalice na pražskou župu podezřívavě; zdálo se jí, že v této lidnaté a politicky rušné župě lze novým stranám nejnáze dosáhnout volebního čísla; byla tedy volební reformou pražská župa rozlomena jako bochník chleba, půl Velké Prahy přesazeno do jedné a půl do druhé župy; obyvatelé jedné strany, na př. Puchmajerovy ulice na Vinohradech, byli donuceni volit společně s pošumavskými vískami, kdežto druhá strana Puchmajerovy ulice volila s Polabím. Každý ovšem viděl, jak je to násilné a schválné; ale původci volební reformy se neptali, odpovídá-li reforma logickým, estetickým nebo morálním hlediskům; ptali se jen, odpovídá-li svému speciálnímu účelu, vyloučiti nové strany z parlamentního zastoupení. Pokud se týká strany práce, reforma splnila svůj účel. R. 1920 byla by strana práce dostala za své hlasy čtyři mandáty, roku 1926 po důvtipném roztržení Puchmajerovy a ostatních pražských ulic, nedostala nic mimo posměch; o její hlasy se rozdělily koalicióni strany, které i na to pamatovaly v reformě zvláštním ustanovením. (Ostatní nové strany, které roku 1926 kandidovaly, nebyly by ani bez volební reformy získaly mandát.)

Další osudy strany práce byly by se ovšem vyvíjely jinak a daleko šťastněji, kdyby strana byla vyšla z voleb se čtyřmi mandáty. U nás už i prostí občané byli názorně poučeni, že dělat politiku znamená především snažit se o podíl na moci; hlasují-li pro některou stranu, činí tak proto, že chtějí míti skrze ni podíl na veřejné moci, bez něhož nemohou prosadit žádný ze svých požadavků. Strana bez mandátů slibuje však toliko podíl na ideách, a voličstvo není tak theoreticky založeno, aby mu to stačilo. Sto tisíc lidí volilo stranu práce, poněvadž se domnívalo, že to prakticky pomůže některé věci, kterou měli na mysli. Když viděli, že strana práce — ať už právem nebo neprávem — vyšla bez mandátů, a že jejich hlasování nemělo praktického účinku, nastalo první zakolísání v řadách stoupenců. Někteří z nich, jimž šlo v prvé řadě o ně samé, o jejich jméno nebo o nějakou funkci, přešli dokonce hned k fašistům; žádná nová strana není jista před takovými kořistnickými elementy, které se potulují mezi

stranami, hledající, kde by co uchvátily. Jiní, považující po první zkušenosti hlasování pro stranu práce už jen za theoretický projev svého smýšlení bez praktického významu, vraceli se pomalu ke stranám, které opustili. Strana práce nemohla přemoci politické pravidlo, že v dnešních poměrech žádná strana, je-li jí odepřen podíl na skutečném vlivu a je-li odsouzena jen k theoretické činnosti, neudrží po několik let své lidi pohromadě. Proto hned dva dny po volbách, kdy veřejnost ještě byla pod dojmem sta tisíce hlasů, dovolili jsme si položit skeptickou otázku: co s národní stranou práce? Věc nebyla ztracena, kdyby další volby, obecní volby byly svědčily o vzrůstu hlasů proti volbám parlamentním, a kdyby tak trvala oprávněná naděje, že strana v budoucnosti i přes nástrahy volební reformy dobude svých mandátů. Ale obecní volby po dvou letech ukazovaly následkem prvního zklamání úbytek; v takové situaci každý úbytek plodí jen další úbytek, neboť oslabuje víru v budoucnost strany. Při loňských obecních volbách bylo patrné, že strana práce sice si udržela většinu svých voličů, že však naděje na dobytí mandátů postupně mizí, nevezmou-li věci nějaký příznivý obrát: nestačila-li k získání mandátů čísla z roku 1925, nestačila ovšem ani čísla asi o třetinu menší. Byla stále ještě možnost nápravy: kdyby aspoň další jednotlivé obecní volby byly ukazovaly vzrůst hlasů. Ale ani to nepřišlo, a výkonný výbor tváří v tvář zemským volbám sám musil uvažovat o otázce: co s národní stranou práce? Rozřešil ji zatím volební dohodou s národními socialisty.

*

Národní demokracie by měla poslat zvláštní adresu díků těm mužům, kteří přišli na ustavující sjezd národní strany práce s odhodláním nazvat tuto stranu socialistickou a kteří svůj úmysl prosadili. Je pochybné, jsou-li v samotné národní demokracii osoby, které se o ni tak velice zasloužily, jako ti muži ze strany práce, kteří trvali na tom, aby nesla označení strany socialistické. Byla to největší chyba, již se za celou dobu dopustilo politické vedení strany. Nehodlám tu začínat debatu o správnosti nebo nesprávnosti socialismu — věřím, že některé socialistické zásady, jejichž rozumnost může být nepochopitelná jen moz-kům, zamlženým politickou vášní, stanou se během doby majetkem všech politických stran. Odehraje se tu asi podobný vývoj jako s liberalismem: nejdříve byly liberální ideje bouřlivě hájeny jedinou stranou, během doby stal se základ liberálních ideí majetkem všech stran a všeho lidstva, a lidstvo nepřestane být liberální, i kdyby na celé zeměkouli už neexistovala žádná liberální strana. Jako lidstvo přijalo v celku základní pravdy liberální, tak přijme jednou také základní pravdy socialistické. Formuloval jsem si jednou podobu budoucí společnosti tak, že »socialismus bude kořen, liberalismus bude květ«. Není možno věřit, že by vyspělé lidstvo odmítalo tu rozumnou pravdu, která se skrývá v základních myšlenkách socialistických: organizace a zajištění živobyti. Ani o tom nevědouce, stále více se blížíme socialismu. Macdonald správně řekl, že společnost jako celek, ne toliko jako jediná strana, se blíží socialismu.

Pravím-li, že vedení národní strany práce dopustilo se chyby, nazvalo-li stranu socialistickou, nechci říci, že si zvolilo špatný ideál; zvolilo však jistě špatnou taktiku. Každá politická strana má určité přirozené

pole působnosti: strana práce se od tohoto svého pole působnosti takřka odřízla, když se byla nazvala stranou socialistickou. Moderní liberalismus a moderní socialismus jsou si velmi blízký; autority moderního liberalismu tvrdí, že nyní liberalismus bude musit jít kus cesty se socialismem. Je tedy možno pracovatí pro stejné ideje, ať už se člověk nazývá socialistou nebo nenazývá. Mimo to, dnešní socialismus nutně vyžaduje otevřené reformy: musí pohřbít některá stará dogmata, s nimiž se dosud neodvažuje veřejně se rozloučit. Nazve-li se tedy moderní člověk dnes socialistou, dává tím najevo jakousi příslušnost k těm starým a přežitým dogmatům, a udělá tím, pokud jde o věrné vyjádření jeho myšlenky, aspoň tolik chyb, jako kdyby se byl socialistou nenazval.

Přirozeným polem činnosti pro národní stranu práce bylo působení mezi osvěcenějšími měšťanskými kruhy a mezi inteligencí. Mohla vésti tyto vrstvy k pochopení správnosti některých socialistických a společensky organizačních myšlenek. Členstvo národní strany práce pocházelo z těchto vrstev a mělo se k nim také obracet, neboť to bylo jeho nejpřirozenější prostředí. Je však mnoho lidí, kteří jsou ochotni uznati správnost některých organizačních myšlenek socialistických, kteří však přes to, většinou z tradice a vzdálenosti k dnešním socialistickým stranám, vzpírají se nazvati socialisty. Nemohou se tak rychle přeučiti. Takových lidí je většina v prostředí, které bylo přirozeným polem působnosti pro stranu práce, a svou socialistickou firmou si strana přístup k nim neobyčejně ztížila. Ti muži, kteří prosadili, aby strana práce nadepsala nad sebe: »tady začíná socialismus«, řídili se podle módy, která u nás vládla v letech po převratu. Tehdy skutečně snad bylo možno heslem socialismu získat nějaké úspěchy. Na neštěstí zaplatili ředitelé strany práce daň této módě ve chvíli, kdy už odumírala; chopili se pochodně ve chvíli, kdy z ní už nevycházelo světlo, nýbrž jen čoud. R. 1926 byla přitažlivost socialismu zřejmě v úpadku: byla to nevhodná chvíle pro socialistické manifestace nové strany. V očích veřejnosti to vypadalo, jakoby strana práce opustila svůj program strany středu. Prohlásivši se tedy za socialistickou, dobrovolně se strana práce odřízla od těch vrstev, pro něž měla přirozené poslání, a v nichž je většina lidí, kteří dovedou pochopit správnost některých socialistických a moderních organizačních myšlenek, nepřenesou to však přes srdce nazývat se socialisty. Socialistická strana může hledat voliče jen mezi těmi lidmi, kteří se už pokládají za socialisty: a toto pole je už pevně rozděleno mezi dosavadní socialistické strany, a strana práce neměla od počátku mnoho naděje, že tu něco získá. Byly tedy položeny překážky vzrůstu: příliv z vrstev, které měly býtí straně práce přirozeným reservoárem, se zarazil vyhlášením strany za socialistickou; socialisté pak nejevili chuť opustit své staré strany a běžet k nové. Zúžila tedy strana práce sama své možnosti.

Nikdo neměl sice příčiny radovat se z tohoto vývoje než národní demokracie. Kdyby v té době, kdy tato strana dostala se protimasarykovským bojem a spolkem s fašismem do nejhlubší krise, jakou prodělala, a kdy jí její nejlepší inteligence v houfech opouštěla, kdyby v té době byla vedle ní existovala moderní, slušná, socialistickou se nenazývající strana, byla by z národní demokracie zůstala sotva polovina; někde, jako na Moravě, nezůstal by z ní kámen na kameni. Z této kata-

strofy zachránila jí strana práce svou poutí k socialismu; lidé, kteří vystupovali z národní demokracie, nevstupovali do strany práce, tvrdíce, že tak nemohou učinit, poněvadž se necítí socialisty. Myslím, že historie socialismu v národní straně práce je příklad, kdy pro jméno byla poškozena věc.

*

Byly ovšem ve straně práce ještě i jiné nesnáze. Je třeba zmíniti se o nedostatku praktických politiků. Když intelektuálové, kteří v počátcích se pro stranu exponovali, se během doby stáhli zpět a vrátili se k peru jako k nástroji, se kterým nejlépe umějí zacházet, ukázalo se, že strana vlastně mimo dra Jar. Stránského nedisponuje jiným praktickým politikem. Je to nejlepší řečník z našich politiků, a je-li u některých lidí mužem nejnenáviděnějším, pak proto, že je jim nebezpečný. Pokud se týká otázky jeho politického talentu, která je vytrvale nadhazována jeho nepřáteli, pomůže nám snad srovnání: byli tři vůdcové političtí, Vrbenský, Prášek a Stříbrný, kteří se rozešli se svými stranami a založili vlastní; o jejich politickém talentu nikdo nepochyboval, Stříbrný dokonce dlouho platil za vzor politického nadání. Nuže, žádný z těchto tří mužů, kteří několikrát prošli vysokými úřady republiky, nedocílil se svou stranou ani polovinu toho, co Stránský se svou. Ale ať jakékoliv jsou jeho schopnosti, žádná strana nemůže žít ze schopností jediného muže, potřebuje čilý šik podvůdců: a to právě scházelo národní straně práce, kde při každé příležitosti musil býti exponován hned vůdce.

Politická práce sekretariátu dokazuje správnost naší poznámky o nedostatku schopných podvůdců.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Karel Kříž:

Proč je Itálie v hospodářské tísní?

V italském hospodářském životě počínají se jeviti všechny příznaky vážné hospodářské deprese. Přes všechny fanfáry fašistického tisku k počtu Mussoliniho se zdá, že ani fašistická vláda neudělala z Itálie zemi hospodářského blahobytu, jako to neudělaly vlády předešlé.

Shrneme-li všechny hlavní příznaky italské hospodářské krise, vidíme, že nejde ani tak o přechodnou hospodářskou depresi, v níž však se Itálie rovněž nyní nalézá, jako o krizi trvalého charakteru. Omezená produkce, podvázání svobodného hospodářského života, zhoršování obchodní bilance, stoupání cen životních potřeb, pokles drobných úspor a klesání aktiva plynoucí z bilance platební, to vše jsou právě příznaky skryté krise a ne pouhé deprese.

Tato tající se krise byla ovšem v posledním roce zaostřena ještě také dočasným zhoršením, které povstalo tím, že nízký kurs franku umožňoval Francii pronikati i do čistě italských odbytišť daleko účinněji než dříve. To pocítila Itálie zejména v oblasti středomořské, kde kursově nižší sazby francouzské námořní dopravy poškozovaly italský provoz. Francouzské linie přejímaly dopravu, kterou konaly před tím skoro výlučně italské lodě.

K tomu všemu přistupuje silný pokles platební bilance. Jak známo, je Itálie zemí, jejíž obchodní bilance bývala pasivní, neboť import převyšoval export. Toto pasivum se však ztrácelo v celkovém aktivu platební bilance, jehož se docílovalo zejména tím, že italská emigranti posílali domů své úspory z mezd v cizině vy-získaných, dále z peněz získaných cizineckým ruchem a konečně i ze služeb zprostředkovatelských, zejména v oboru námořní a přímořské dopravy.

Všechny tyto příjmové kategorie zaznamenávají v posledních letech pronikavá zhoršení. Obchodní bilance je nadále pasivní, ale toto pasivum se již aktivem platební bilance takřka nevyrovnává. Italská emigranti posílají nyní domů podstatně méně peněz, jednak proto, že intenzita emigrace poklesla v důsledku amerických opatření, jednak — a zvláště — proto, že velká většina italských emigrantů je fašistickému režimu nepřátelská. Cizinecký ruch v posledních letech silně poklesl — přibližně o 40% — v důsledku šikano-vání cizinců, kteří Itálii navštíví, fašistickými institucemi, jež si počínají krajně nevhodně. Zejména německá turistická vlna, která bývala vždy velmi vysoká, opadla skoro na nulu, neboť Němci jsou velmi rozhořčení pro týrání německých menšin v italském Tyrolsku, kde se zakazuje silné německé minoritě (která někde je vlastně majoritou) publikovati a čísti vlastní tisk, navštěvovati německé školy atd. O poklesu příjmu z námořní dopravy a z komisí s tím souvisících byla již učiněna zmínka.

Nakonec jsou tu ještě dvě vážné okolnosti a to je podzaměstnanost průmyslu a nevalné žně. Loňská žeň byla velmi slabá a Itálie byla donucena dovézt velká množství obilí a mouky, což ovšem obchodní bilanci ještě zhoršilo. Jak známo, nechtěl se Mussolini podrobiti diktátu přírody a vyhlásil t. zv. »battaglia del grano«, bitvu o obilí, t. j. učinil řadu opatření k tomu cíli, aby obilní produkce byla zvýšena a nový výtěžek byl maximální. Tuto bitvu o obilí Mussolini hanebně prohrál a efekt byl, že byl donucen vydati nařízení, aby obilí bylo vymíláno tak, aby vzniklo jen 15% otrub.

Znalci ovšem dávno říkali, že za daných předpokladů je toto pompésní úsilí marné. Výsledek byl zejména ten, že se zřídilo množství nákladných úřadů a institucí; šéfové a úřednictvo jsou zaměstnání ovšem hlavně řečněním. Experti varovali Mussoliniho před touto akcí, ukazující na př. na to, že v Itálii je již dnes oseto obilím daleko větší množství půdy, než se vůbec k pěstování obilí hodí. Ukazovalo se na to, že kdyby se pěstovalo na této nevhodné půdě něco jiného, byla by to produkce racionálnější. Dále vykládali odborníci, že bylo by možno některé pásy střední a jižní Itálie meliorovati, k čemuž ovšem by bylo zapotřebí peněz. Mussolini odmítl vynaložiti peníze na zlepšení italské zemědělské půdy s tím poukazem, že potřebuje peníze na armádu a na válečné loďstvo. Za těchto okolností ovšem národohospodářští experti raději umkli.

Podceňovali bychom však fašistickou vládu, kdybychom soudili, že si není vážnosti situace vědoma, že hospodářské otřesy a zhoršování hospodářské situace by mohlo míti vážné následky pro tento režim. Je ovšem otázka, zda sami někteří vůdcové nepovažují režim za přechodný. Výklad Turatiho v Bruselu a nedávný rozbor, který učinil Nitti, dávají leccos tušiti, co na prvý pohled překvapuje.

Mussolini má proto sanační program; je groteskní, že se tento program shoduje s programem Nittiho, tak jak jej Nitti, tehdejší ministerský předseda, r. 1920 publikoval. Je to tak trochu zdokonalený Rašínův program (pracovat a šetřit), vyjádřený Mussolinim touto parafrází: vyšší produkce, větší obchod, nižší spotřeba. Dodatek ovšem je s hlediska národohospodářského naivní, protože komu chcete prodávat, když chcete méně spotřebovat? Namítnete, že chcete prodávat do ciziny; jakže, cizina má kupovat od vás a vy od ní kupovat nebudete? Není to ostatně ani možné, protože se vždy musí peníze vrátiti tam, odkud vyšly; to znamená, že se v mezinárodním obchodě de facto platí zboží zbožím. Ostatně tak naivní merkantilistický program je vůbec nerealizovatelný a Nitti to dobře věděl a proto nepřidával ke svému programu omezení domácí spotřeby, nýbrž hlásal úspory. A to je něco podstatně jiného, protože Nitti měl na mysli úspory ve správě státu, zemí, obcí, podniků, prostě t. zv. ekonomisaci a racionalisaci. Tehdy se ovšem ještě tato slova tak běžně neužívala jako dnes.

Mussolini však říká ještě jiné věci: pracovní doba budiž prodloužena nejméně na devět až deset hodin bez jakéhokoliv odškodnění. Všechny přepychové stavby se zakazují, stejně jako přepychové předměty. Výjimky jsou vázány na vládní povolení. Budiž věnována všemožná péče těžení minerálů — jichž jak známo, je v Itálii sporé množství. Mussolini nezapomněl ani na školní děti, jimž zkrátil prázdniny a prodloužil vyučovací dobu, takže dosahuje mnohdy i devíti hodin denně! Tento program je dovršován povolováním vysokých subvencí těm průmyslovým oborům, jež by nemohly jinak existovati a poskytováním půjček státům a státečkům, jež se zaváží za to odebrat z Itálie zbraně a střelivo.

V Itálii je každý projev svobodného mínění, ať se týká politiky, hospodářství nebo kulturních věcí, násilně potlačován a příkře trestán. Pravdu má jen vláda, ať podniká cokoli, i když se to příčí odborným poznatkům nebo skutečnému stavu věcí. Tento teror se rozšiřuje i za hranice nejen zavlékáním lidí Itálii nepohodlných na italské území, nejen zákonem, který umožňuje podle italských zákonů odsouditi cizího příslušníka, který napsal něco proti Itálii a pak se neprozřetelně octl na italské půdě, ale i tak, že italští vyslanci zakročují diplomaticky proti každé sebe klidnější objektivní kritice italských poměrů a snaží se šikanovat časopisy, které tuto kritiku otiskly. U nás se podobných případů v poslední době stalo několik.

Mussoliniho hospodářská politika jde po divných cestách. Mussolini chce italskému zboží vynutit přístup do zemí, jejichž zboží do Itálie nepouští. Na účet životní úrovně a na úkor zdravého průmyslu subvenčuje průmysl skleníkový, nemající v Itálii půdy. Chce rozhojnit kapitálový styk s cizinou, ale při tom každá kapitálová transakce podléhá řadě úředních zdlouhavých šetření. Dělníku znemožňuje život zvyšováním cenové hladiny, prodlužováním pracovní doby a snižováním mezd. Při tom je dělnictvo šikanováno rozmanitým způsobem, je nuceno vstupovati do dělnických syndikátů, vedených lidmi (fašisty), s nimiž nesouhlasí a ze mzdy se mu strhují vysoké členské příspěvky ať dělník chce nebo nechce.

Ještě než byl drakonickým zákonem zničen poslední zbytek svobody tisku, ukázal bývalý finanční ministr

de Stefani na to, že není správné v hospodářských věcech pracovati vždy jen s kategorickým imperativem. De Stefani pojednává o opatření proti stavbě luxusních domů a proti stavbě vil ukázal, že členové vlády a přední činovníci v lokálních fašistických institucích sami tento zákon nezachovávají. De Stefani správně vykládá, že zákaz stavby vil neprospěje stavbě činžáků, neboť kdo si chtěl postavit vilu, nepostaví si činžák. Zůstane ve starém bytě a peníze uloží bezpečně, výhodně a skrytě za hranicemi. Zákaz jakéhokoliv vlastního mínění nepovažuje Stefani za dobrý: tím se znemožňuje i plodná kritika a tvoří se ovzduší nespokojenosti. Průmyslu nelze nadiktovati export, když není s to prodávat. Jaký je smysl prodloužit pracovní dobu, když se pak pracuje jen 3—4 dny v týdnu, neboť není pro více výrobků odbytu?

Plodné kritiky ovšem v Itálii již dávno umlkly, neboť není příjemno býti na státní útraty exportován na ostrovy hlady u Sicílie. Tak vidíme, že týž Mussolini, který káže šetrnost, vybírá ze státní pokladny co chvíli velké miliony »na státní účely«, které nikomu blíže nespecifikuje a že jeho dvůr hýří nádherou a přepychem, který ovšem nekritické cizince ohromuje. V tom je Mussolini napodobován všemi chefy lokálních fašistických útvarů. Není divu, že za těchto okolností jsme nakloněni věřiti mínění vynikajícího italského emigranta, který se nedávno vrátil ze svého tajného pobytu v Itálii a napsal, že na celé zemi leží tlak vážných budoucích událostí.

LITERATURA A UMĚNÍ

B. Martinů (Paříž):

Poučení z „Prodané nevěsty“ v Paříži.

Pařížské provedení a úspěch »Prodané nevěsty« potvrzuje znovu životnost tohoto díla. Úspěch byl, jak doufám, komentován v denních listech, a v tomto článku chci jen opravit některé legendy o provedení díla na pařížské scéně.

Nejdříve trochu historie a technických otázek. Jako každé jiné velké divadlo, tak i Komická Opera má mnoho závazků, má smlouvy, které jsou závazné a podepsané a musí býti vyplněny. (Neboť zde se nepodpisují smlouvy s divadlem až den po premiéře, jako u nás.) Nelze tedy přijít do K. Opery a říci: »prosím, není vám možno hráti zítra tu neb onu operu?« Ostatně pro příklady, že partitura odpočívala delší dobu v archivu divadla, nemusíme chodit ani příliš daleko, můžeme zůstat klidně u nás. Vzpomínám z dálky na všechny ty znepokojivé referáty, nářky a výpravy v Praze, co to je vlastně za pořádek, že se ta »Prodaná« nehraje, vzpomínám i omylů, jež nepostrádají komiky.

Tedy, z vlastního svědectví, musím rozhodně popřít to, co se prohlašovalo, i už po premiéře, jako by byla »Prodaná« K. Opeře vnucována. To je velký omyl, jako je omyl domnívati se, že někdo z oněch zúčastněných Francouzů na nás vyžaduje jakousi vděčnost. Vůbec ne. Věci šly tak přirozeným chodem, jak jen

mohly íti. Také ti, kdož prišli pozdĕji už ke studování díla, musí dosvědĕit, že tato úcta k dílu a láska, s kterou bylo studováno, nemúže býti »vnucena«. Komická Opera provedla svoji povinnost a nevyžaduje od nás za to žádnou posu »vdĕčnosti«. Proĕ opera nebyla provedena už dávno, je ovšem jiná otázka, kterou se také nyní celá kritika pařížská obírala. Jenom že se mi nezdá správné svalovati všechnu vinu na jiného. Je to jako když někdo mlčí a stojí v koutĕ a pak si stĕžuje, že si ho nikdo nevšímá. A chtĕl bych tu opravití ten utkvĕlý názor, že každá nadprůmĕrná věc si najde cestu a úspĕch vždy sama. Není tomu vždycky tak. I dobrá věc se musí »lancírovat«. Mohu hned uvéstí příklad Janáčkův, který je jistĕ zjev nadprůmĕrný, a jak dlouho to trvalo u nás samých a jak to dovedla rychle umístit v celém svĕtě Universální Vídeňská edice! Mimo to jsou věci, jež jsou nadprůmĕrné pro nás, ale nejsou takové v celku svĕtového dění. Také si nepředstavujte, že jsme teĕ tu Paříž svou kulturou porazili na hlavu. Paříž konstatuje všechny krásy díla a konstatuje, že nemáme kulturu od vĕrejška, ale tím není řečeno, že teĕ nebude mít nic jiného na práci než starat se, aby nás poznala do detailů. To je už naší povinností umĕt se postavit a uplatnit na patřičném místě.

Přejdĕme teĕ od našich nářků k činům. Za prvĕ: Práce Komické Opery, co se týĕ nastudování i obsazení, je prvotřídní, z Prahy došlé dekorace jsou velmi slabé. Za druhé: V Praze se dovedli dobře rozčilovat a radít, ale když přišli ku premiĕře, tak se skoro nikdo nepřijel podívat, jak to vlastně doopravdy vypadá. Aspoň z »vedoucích« hudebních veličin tu nebyl nikdo. Tak tohle se mi nezdá dosti důsledným.

Obrátím-li se k radostnějším věcem, pak je to nastudování »Prodané«. Mohu vás ujistiti, že je naprosto životné a upřímné. Není v naší tradici, ale žije svým životem. Tato nová pařížská tradice se mi líbí, protože je prostá, nestrojená, logická, vyvěrající z toho, co je napsáno v notách a textu. Nemohu žádati, aby mi francouzský orchestr zahrál »poĕsku«, neboť nikdy nedosáhne té vřelosti smyĕců, jako orchestr náš. Ale přesvědĕí mne opravdový život na scénĕ. Mařenka v Paříži je jiná než u nás, ale je krásná ve své prostotĕ. Nejcharakteristiĕjší figura je Vašek, který u nás skutečně měl jakousi standardní tradici. A najednou se objeví v Paříži prvotřídní výkon nový, úplně svĕrázný, úplně jiný. Neříkám, že náš Vašek je ménĕcenný, naopak je skvělý, ale je vidĕt, že není tak lehkou udĕlat standard v typu jednou pro vždy.

V celé práci bych chtĕl zdůraznit velkou umĕleckou zodpovědnost všech účinkujících a pak i ten fakt, že je možno, vlastně nutno, najítí svůj výraz, ale že není nutno, aby to byl právě ten, který je diktován od nás. Hnátí tradici tak daleko, je, myslím, přece jen trochu odvážné. Nechci se nijak dotýkatí tradice, ale jsou určité věci, které se staly úplně mechanickými, aniž se přemýšlelo, jsou-li správné nebo ne. A tak je velmi bezvýznamné, rozčiluje-li se někdo, že Kecal neudĕlal předepsaný počet kroků nebo nepustil v pravé chvíli deštník. A je i bezpodstatné vyžadovati naši tradici od cizích herců. Naše požadavky nemohou íti tak daleko, aby celý ten ensemble i s hudbou se namontoval na jedno vedení. Ale co můžeme požadovati, je, aby všechny hodnoty díla byly vystiženy, aby bylo vytvořeno dílo živé, a je mi radostno konstatovati tento zájem o pochopení a snahu reprodukovati v partituře přede-

psaný výraz u divadla, jež má o mnohých věcech zcela odlišné názory. V celku možno říci, že osoby nejsou tak výrazné jako u nás (zvláštĕ co se týĕ komických postav), ale za to je vše provedeno s velkým vkusem, poněkud jakoby zastřeno závojem. Lidové scény, tance, komedianti jsou mnohem živĕjší, v neustálém pohybu a dodávají scénĕ skutečného veselí.

Přihlédneme-li blíže k věci, uvidíme, že úspĕch »Prodané« není tak jednoduchý. Nutno uvážit, že prostředí, v němž je dílo podáváno, je velmi rozdílné od našeho a že lehce možno narazití na nepochopení, které nemusí býti zavinĕno dílem. Celý styl francouzského projevu běží v jiných liniích, a »Prodaná« je dílo klasické, tedy dnešním názorům zdánlivĕ nevyhovující. To všechno, co nás spojuje s »Prodanou«, nemusí mít pro Francouze cenu ani jednoho centimu. Přistupuje k tomu i jakási nedůvěra k dílu cizímu, zcela logická přímým názorem Francouzů a zvláštĕ nedůvěra k oficiální propagandĕ, také pochopitelná, protože všechny národy se hledí takto v Paříži uplatnití, kdežto Francouz přijímá dílo a ne národnost. »Prodaná« byla v tomto případě šťastným spojením toletého výročí naší samostatnosti a dobrým řešením slavnostního představení, jež bylo společenskou událostí Paříže a velkou jak kulturní tak i politickou propagací. Jinak po umĕlecké stránce tato shoda nehrála roli ani u obecnstva ani u kritiky. Všichni, kdož se zasloužili o toto představení, mohou býti spokojeni, a my všichni také, že se konečně v té nevěřící Paříži provedlo nám tak drahé dílo. Jenom si nemohu odpustit dojem, že kdo byl na konec »nevěřící«, nebyla Paříž, ale Praha.

A pouĕení z »Prodané«? Ménĕ nářikat a více se snažit uplatnit svůj názor a to, co dovedeme.

M. Pujmanová:

Hluboký a povrechní ĕlovĕk.

Ivan Goll loni napsal román lakoty *Le Microbe de l'Or*, v slušné moliĕrovsko-balzacovské tradici, a letos vydává nový pod sensaĕním titulem *À bas l'Europe* (Pryĕ s Evropou). Celkem tu ani tak nebĕží o zánik Evropy, jež na ni svolává pár literátů, kteří mají dost penĕz a málo práce, jako spíše o životní reakce dvou různých temperamentů, švýcarského idealisty Edmonda a svĕtského Pařížana Filipa. Román není prvotřídní; je vystaven příliš okatĕ na opaku obou nevlastních bratrů; ale říká leccos správného o skeptické zralosti i žalosti západoevropského ĕlovĕka.

Paní de Tizec (rodem Řekynĕ), nyní žijící v Paříži, byla dvakrát vdaná. Z prvního, rozumového manželství s německým obchodníkem narodil se Edmond. Dali ho na vychování do Luzernu, aby nepřekážel matce v druhém manželství z lásky s francouzským diplomatem, otcem Filipovým. Teprve ve třiceti letech, po svĕtové válce, Edmond přichází do Paříže, když ho ovdovělá matka zavolala, a poprvĕ v životĕ setkává se s mladším bratrem. Třicetiletý a dvacetiletý; plavý a tmavý; obtloustlý a štíhlý; upřímný a zdrželivý; těžkopádný a graciésní; neomalený a vkusný; setrvaĕný a netrpĕlivý; pinzgavský tahoun a závodní rasa; nadšenec a ironik; hodný a zlý, ano a ne, Edmond a Filip; jako by opakovali pohádku, kde vždycky vyhrává mladší a jako by ztělesňovali prastarý filosofi-

cký rozpor čirého blouda a Mefista. Edmonda Filip a Paříž zasáhnou jako katastrofální poznání; jako když blesk jiným, hrozným světlem ozáří známou bukolickou krajinu; jako životní blamáž; jako demaskování bezmezných vlastních naivnosti. Jako vůbec lidí, kteří žijí sami, v citové fantasii, jež zbytní, přinesl si — jako těžké a zbytečné zavazadlo, konstatuje hořce — mnohé iluze o lásce mateřské a důvěrnosti mezi bratry a o teplu rodinném. Ale místo rodiny našel jen dva vkusné, chladné, hybné, kritické a vtipné lidi, dospělého uličníka, jenž ve dvaceti všechno prohlédl a ničemu nenaletí, a zázračně konservovanou padesátnici, žijící svým čajům a bridgi; lásku mu nahražují taktem a pravdu vtipem, a srdce se při tom nenají a hlava nepodepře. Přišel do Paříže jako hotový člověk, téměř slavný, jistě známý po Švýcarsku; má za sebou rozsáhlou propagační a organizační práci pacifistickou; bral své ideály vážně, ale tady nikoho ve snu nenapadne, ptát se ho po nich. Tomuto přichozímu z neutrálních pásem, z vlasti humanismu a mírových konferencí, mléka a čokolády, alkohol Paříže podráždí nohy. Cocktail, ano cocktail, ten umějí dobře míchat, to je jejich symbol, říká si trpce. Žádný čistý nápoj, žádný jednoduchý cit, žádné příliš upřímné slovo. »Pryč s Evropou« je jediná strašlivá kocovina z věčné lásky všech cizinců, města světla, Paříže; jako v čínském zrcadle Edmondovi všechno, več věřil, staví na hlavu; a není, kam zapustit kořeny v této skluzavce. Edmond je ztracený člověk. Bratr ho uvedl mezi literární kamarády, pro které jediným zlem je, že už nemají, proti čemu se bouřit, koho pohoršovat; tak absolutní je osobní, politická a erotická svoboda ve Francii. Všechno je vybojováno, prošlapáno a připraveno pro poválečné mládí. Stali se vojáky nudy. Všechno vědí, všechno uhadují; nač jednat. Nač pracovat! Nač dělat revoluci. Nač vůbec chtít. Nač! Nač! Nač! To je jejich vyznání. Tancují, ale bez nadšení, celé noci v Boef sur le toit a svolávají na Evropu Američany a negry (jako Phippe Soupault ve své poslední, preciózně barbarské knize).

Ale špatně byste znali dnešní Francii, kdybyste se domnívali, že tato vše popírající mládež je dekadentní. Nikdo netuší, jaké pružiny v sobě objeví, když je třeba a chvíle zavolá. Jen Edmond, člověk opravdový a naivní, naletí jejich nevěře, v kterou sami nevěří. On jediný, syn Němce, bere jejich vtipy vážně a jejich pósy pravdivě. Všechno systemisuje; mravně a citově. Leccos se dá naučit. Jenom lehkost ne. Věčně bude lze dělit lidi na samotářské idealisty a děti světa, na hluboké a lehké, a ty dvě party jakživý se nedorozumějí. Ten hluboký připadá těm lehkým jako zapocený mastodont (zapomínají, že potí krev), a ti lehcí tomu hlubokému jako povrchní a polovičatí. Ten hluboký rozčiluje ty lehké jako křupan, a ti lehcí zraňují toho hlubokého svou bezcitností. Ten hluboký je protivný tím, že je vždycky v právu; má pořád v každé maličkosti pravdu; a nic mu to není platné; to je jeho tragika; jeho tragikomika.

»A moje duše, maminko,« řekne Edmond nemožně, když mu pěstovaná maminka (která ho pětadvacet let zanedbávala) na první setkání říká, že by si měl dát ostříhat vlasy. Zlé je to, že o duši většinou mluví lidé s lupy ve vlasech.

Děti světa celkem proti těm hlubokým nic nemají, kdežto ti hlubocí děti světa nenávidějí: zvenčí jimi

opovrhují jako diletanty, uvnitř jim závidějí životní snadnost a celkem se jich bojí jako svého nebezpečí. Je totiž klam a pověra, že tlustí lidé jsou zdraví a hlubocí lidé silní. Jsou těžcí a snadno ztrácejí rovnováhu, trhne-li někdo ideální oporou, na které lpěli; všechno je nervově položí. Stačí pár blazeovaných frází chytrých kluků, aby podvrátili základního člověka, jako Edmond byl, a vrhli ho v zoufalé pochyby o všem na světě. Pracuje k tomu ovšem i trudná nevyžitá láska k Rusce Lole, pro kterou tento hodný člověk neznamená víc, než důvěrníka a poslední stanici po erotických ztroskotáních. Poznal ji na březích Lemanského jezera a nyní shledává se s celou její rozháranou domácností, s nejasnou, zmatenou matkou a s nemanželským dítětem, znova v Paříži. Aby imponoval milované ženě, která se tu stala z medičky tanečnicí v nočním podniku, Edmond se opičí po bratrových kamarádech a lže ležérnost a mondénost, flámuje celé noci, flámuje svědomitě, jako úkol, flámuje s touž důkladností, poctivostí a důsledností jako dříve hlásal věčný mír a něžnou lásku, neboť jsou už lidé, kteří nic neprovádějí na půl, a je mu v tom bídno, dělej co dělej, doma se v tom necítí. Ale Lola je už zatím jinde. Zhnusil se jí rozházený život a prostřednictvím ruského přítele přijala místo na sovětském konsulátě a chová se klidně. Edmond přijde vždycky pozdě. Je vždycky vedle. Odchází od matky, která mu nikdy matkou nebyla, od bratra, který to nad ním všude vyhrává — protože se ho nic netkne, protože se dovedl lépe narodit, protože má v sobě klid dobrých ras — od milenky, kterou nikdy nedostal, a mizí bezejmenný v Paříži. Hrdost je: kdo uteče, ten vyhraje. Pesimism je: svět je špatný, protože já neschopný. Jen dobře vypérování, koordinování, bezvadně fungující lidé smějí si dovolit, v nic nevěřit a nic se jim nestane. Skepse je románský statek: rychlých, suchých lidí. Kteří hbitě střídají zážitky, mají dar improvizovat, a tak ta nicota tolik nebolí. Ale běda lymfatickému idealistovi, nahlodá-li ho skepse. Udělá ze skepse víru, pro niž se nechá ukřížovat.

V. Suchardová:

Intensita dětského života a její vedení.

Kreslířská výstava vedla k úsudkům o methodách. Přehled method práce je proto dobrý: ukazuje, jak každá methoda má za sebou a nad sebou osobní přesvědčení.

Výstava vyzdvihla jméno učitele *Ladislava Švarce*.

Je takový názor: Zvykli jsme sledovat v umění techniku víc než je zdrávo. Díváme se na bronzového koně Meunierova a mluvíme o tom, jak skutečnost pěkně vystižena. Stojíme před obrazem, analyzujeme způsob malby. Slavná tanečnice předvádí hru dítěte. Vida, ona dobře napodobí.

A přec dřív než Meunier svému smutnému koni vdechil zdání života, díval se dlouho a s láskou na něj. Nezapomínáme trochu na původní vztah k předmětům? Tam jsou kořeny života. Neslevujeme příliš v pojmu život, analyzující jen techniku?

Meunier jakoby řekl: Vizte! Znáte mlčícího člověka přítele, je zbědovaný, ani krásnou hlavu nevztýčí, ani už

hlavou nepohodí, neohlédne se. Nakládali jste mu víc než stačily síly. Postoj chromých noh, sklon hlavy je sám soucit, to je kus protestu proti omylům a křivým cestám lidským. Kdyby to h o nebylo, ani Meunierova jména by nebylo.

Obraz. Jediný strom se větrem kymácí na horské stráni. Stráň je jako k nebi cesta. Zrovna slyšíme vítr, cítíme jeho náraz v pohledu na strom. Tomu kousku země patřil umělcův obdiv. Bylo mu dobře ve výši mraků, mlha a vítr šlehaly ve tvář, slunce vyšlo, a kůra stromu zazářila. Vdechoval jako nový vzduch a všechnu radost vložil v práci. Jeho dílo je darem radosti, sděluje obdiv té horské stráně.

Jeviště. Gzovská něžně a delikátně hraje míčovou hru dítěte. Chtěla jen napodobit? Chtěla jen ukázat schopnost, potěšit virtuositou? Ne. Chtěla víc; kvalita jejího zření byla diktována porozuměním dětské duši. Pohyby usměrnila, aby tu pochopenou něhu vyjádřila. Jestli jsme potom odešli bez jemnějšího vztahu k živému, skutečnému dítěti, marně uplynul večer pro nás.

Ve výlučném zájmu o technickou stránku je určitá zvyklost, ztrnulost, se stanoviska uměleckého neštěstí. Autor sděluje radost, obdiv, soucit, hrůzu, vzdor; tento primární stav chce sdělit. Formou se probíjí, forma je prostředkem vyjádření, ať kámen nebo slovo jím chce mluvit o postřehu, o smyslu. Ale nutno, abychom jako on byli schopni lásky, obdivu, lítosti, a b y c h o m s e n e d í v a l i m e c h a n i c k y .

*

Teď jsme se právě dostali k zásadám Švarcovým.

Učitel Ladislav Švarc přednášel před válkou o kresbách svých dětí a promítal obrázky. Na konec se kdosi zeptal: »A teď nám povězte, jak jste to dělal!« Švarc pokládal otázku za nedorozumění, zmiňuje se o ní v knize »Výtvarné projevy dítěte«. Vždyť přednáška byla celé vyznání víry. V otázce byl všechen důraz na technickém provedení, ať myslím postup učitelův, ať postup dětské práce. A Švarc chce ten důraz obrátit ke kořenům života, k výchově, k uvědomění, co vlastně je intenzivní život.

Švarcova kniha začíná slovy:

»S prvými pohyby dětí v souvislosti je dětské čmárání, ať již v písku nebo na papíře — a pak rády jezdí prstíkem po těch křivých cestičkách a povídají a povídají. Slovný doprovod je nutným doplňkem dětské ilustrace. Proto je nejlépe napsati hned k obrázku, co dítě vyprávělo, věrně, se všemi zvláštnostmi (chybami).«

»Křísí z neovládnutých čar dokonalé hrdiny a uvádí je v činnost plnou vzrušení. Právě tak jako když si hraje. Všecko, co dítě běže do rukou chce oživit, uvést v pohyb, v děj. Dramatisuje a po svém způsobu komponuje. Chce scény, ucelené příběhy, c h c e ž i v o t.«

Učitel, který nemá citivosti pro dětské sklony a touhy, který nedovede nebo nechce umožnit dětem, aby mohly řešiti své drobné výtvarnické problémy po svém, svými silami, ten rozrušuje a ničí klíčící rostlinu, schopnou silného vzrůstu a bujného rozkvětu, odnaučuje děti užívat vlastních sil, násilně jim strká berle do rukou, přetvořuje živou zahradu s teplými paprsky slunce v chladnou dílnu mechanické práce.«

Tyto věty jsou spíš doslovem než úvodem. Kdo by je vytrhl ze souvislosti, zašel by zcela jinam než chce

Švarc. Mluvim o tom proto, abyste nepodlehli zvyklému úsudku, který od extremu věty: »V dětech je vše dobré«, přeskočí velmi snadno k soudu »V dětech ničeho není«. Problém vůdce je málokde tak zřetelný jako zde.

Dospělý člověk stojí nad dítětem a dívá se na jeho radostné čmárání. Kdo je tento dospělý člověk? Hle, zářícím okem se rozhlíží po krůpějích rosy, v jejich třpytu vidí víc než v lesku milionů tohoto světa. Šťěstí úsměvu, s kterým sleduje hru barev, to je kousek prostředí, jímž obklopol děti kolem sebe.

Brouček se škrabe po zemi a na krovkách ulehlo trochu světla a tepla slunce. Krovky se rozevěřely a zvířátko se chvěje v slunci. Velký člověk tiše stojí, ukazuje dítěti broučka, a všem je v tom slunci dobře. V očích dítěte je údiv nezkrocenější, vždyť dítě se teprve nedlouho rozhlíží po tomto světě. Šťastné dítě, jež vedl za ruku velký přítel, obdivu schopný!

Tmavé kontury stromů na jaře znenáhla mizí v zdroji mladé zeleně. Zdvihněte dítě k malé větvičce, aby si prohlédlo jemné pláštěčky, z nichž se klube list. V aleji je ticho, vzduch a jarní vzduch k tomu, dítě si líta a zpívá a zapadá s bezděčnou radostí v slávu chvíle. Tuto silnou, bezděčnou radost umožnil onen velký člověk, který se teď s úsměvem na dítě dívá. Předně: on ničeho nezkřivil, nezkazil; za druhé: svým chtěním pozornost vedl, dal náplň chvíle. Toto »za druhé« je pozitivní, hlavní věc. Jest-li dáme náležitý důraz na kladnou schopnost nás dospělých, pak dobře pochopíme, že prostředí stavíme my a tím pochopením již vedeni budeme k pozornosti, jak se postaví dítě k problému vyjádření.

»— neboť nejde o počet faktů, ale o jejich objevování, jímž sílí duševní život. Proto nejráději sledoval jsem děti v náladách, jež je stavěly k úplně novým úkolům, kde musely začít po svém, bez vzoru, bez vzpomínky na určitý obrázek, ze sebe. — Ale já naopak úzkostlivě odstranil vše, čeho by se mohly chytit; staral jsem se, aby tu nebylo ničeho, co by jim mohlo být vzorem, aby stáli osamoceni se svým neztělesněným snem, jehož formy jen tuší a nevědí, jak do světa smyslů je uvést. Tíseň, bolest, již prožívá, každý poctivý tvůrce, je ceny ohromné, a ať konečný výraz její dopadne jakkoli, je tento ryzí, vnitřní, vybojovaný, nekonečně cennější než rutinované dílo nepůvodní. Rutina kreslířská je vedle poctivé tvůrčí práce laciné pozlátka. Ani rutina oslňující dokonalosti nás nesmí másti, zvíkat víru v pravé hodnoty, ujasníme-li si dobře, co je produktivní činnost. Chvíle hledání formy pro obraz v duši kmitající, touha po ztělesnění prchající vidiny, kdy krev do hlavy se valí a srdce neklidně bije, je nehlubším zasahováním do kořenů života. Uvésti do světa hmoty novou, do té chvíle autorovým očím neznámou hodnotu, je právě dílo neztročeného člověka, který má skutečně svou hlavu a své srdce, který běže poctivě z hřivny, do kolébky mu uložené.«

»Ve výtvarném projevu dítěte není jiné pravdy než pravdy individuální.«

Co znamenají tyto důrazné věty? Vedle mechanismu v nazírání není na světě tak hned něčeho, před čím nutno mít hrůzu. Mechanism v nazírání je šedivé sklo, jímž ani záře slunka, ani stíny, ani světla a barvy stromu, ani let ptáka, ani radostný pohled a pohyb zvířete, ani květ, ani nic, nic nepronikne. Mechanism v názoru je chladná mříž, jež se ničivě dotýká kořenů života. Technika kreslířská je čímsi podřadným, o tu nejde. Výtvarný

projev dítěte je Švarcovi ukazatelem správnosti, hloubky, zdraví, bohatství duševního života, je mu obrazem cest, po nichž dítě bylo vedeno.

Švarc neodděluje kreslení a ostatní život. Zápas o výraz je mu nutnou složkou zdravého života; v tom zápase vidí sám kořen i vzrůst.

Hoši kreslili krále pro loutkové divadlo. Obraz všech chlapců byl důstojný a vážný. Jenom král Stanislava K. byl vědomou karikaturou.

»Oplývá sice nádherou, královská koruna o několika patrech, ale sedí křivě; baňatý, vzhůru nakrčený nos vítězí a uvádí do jiných oblastí, než je domovina ostatních dětí. A kdo je autor karikatury? Ubohý sirotek, žijící v rodině provdané sestry, chlapec, který mnoho prožil, má za sebou o pěknou řadu černých vzpomínek a dojmů víc než bývá v normálních případech. Ty najisto pevně zformovaly jeho duši. Je přísně pravdomluvný, nelichotí nikdy učitelů, natož spolužákům. Umí mluvit řezavě, umí dělat »báječné legračky«, jak chlapi o něm říkají. Líbí se jim to nesmírně a mají ho rádi. Duševním vývojem je nad nimi, oni to cítí a uznávají. Stanislav neulpívá ale na tendenčnosti v projevu výtvarném i v projevu vůbec, má chvíle citové vroucnosti, v nichž se zpovídá, jaký je v jádru. Jeho slohové práce patří mezi nejlepší.«

Jak Švarc mluví o žáku S. cítíme, čím je mu kresba. Má v ruce dětský obrázek krále, hle, je shoda v konturách života dítěte a obrázku. Doplnuje: náplň vědomí je právě tak patrná v slohových projevech — pokud ovšem dítě pravdivě a samo o projev zápasí.

Ten pravdivý zápas o projev je tedy chvílí nejdůležitější, je chvílí intenzivního života. Radost z práce, bez níž je těžko žít, nebo zas příliš lehko, zde má svoje prameny.

My nejdříve musíme sami uvěřiti, co to znamená vyjádřit pravdu svého názoru po svém, musíme uvěřiti, že jen toto vyjádření po svém, uchopení světa a otázek a odpovědí vlastními smysly je život a že ten život je něco jiného než náhražka mechanismu. Nejde jen o to, říci po svém, jde o víc, jde o nemechanický pohled kolem sebe, o to, nemíchat účtů cizích a vlastních, žít na svůj vlastní účet: ať názor, ať slovo, ať celá práce — my celí jsme tu se schopnostmi menšími nebo většími, ale s opravdovostí upřímnou a naprostou.

Švarc s vědomím nesmírné důležitosti vodí své děti do přírody. Svým zájmem, obdivem, láskou je nutí rozhlížet se, vidět, milovat. My někdy ze zvyku se díváme a nemáme jako ani času. Švarcovy děti ten čas mít budou. Chvíle u vody proto daly dětem onu intenzitu zření, obrázky vodníků jsou proto krásné. Švarcův přírodopis je založen na Ewaldovi, Setonovi, Maminu Sibirjakovi. Ve vědomí Švarcových dětí bude žít kůň, jak jej Aleš miloval, zdravý, krásný, bude žít z chvíle skutečného shledání, o to se postará Švarc, i z kreseb Alšových, i z pohádek. Jim ubohá zvířata, jež sotva jdou, budou něčím, čeho být nemá, v mysli bude jasné: tak je, ale tak nemá být.

Nad osudy svých dětí stojí Švarc s něnou bolestí. V knize Výtvarné projevy dítěte přicházíme stále na detaily, které ukazují, jak bedlivě bdí, aby vyzněly nerušeně záchvěvy skutečného života; ty jsou mu východiskem. Těžko nevzpomínati Tolstého a Claparèda.

Dětský smích a dětský pláč je jeho radostí a jeho ža-

lem, p r o t o může pravdivě navazovat na život. V knize jsou obrázky, které nesou nápisy: Spokojenost, Nouze, Nešťastnost.

»Posledním obrázkem, nadepsaným Nešťastnost, naznačila, že vidí jiné otevřené rány. Opilci u velikých džbánů. Házejí děsivě rukama a mlátí do stolu. Dítě přišlo do hospody, aby táta šel domů. Pohutlivá scéna je stokrát pohutlivější, vím-li, že je to vlastní dívčina bolest: její otec je pijákem. Dítě touží po teple a ochraně otcovského domu. Zabědovala mi jednou nepředvídaně: »Já bych chtěla mít jiného tatínka.« Nezaslechl jsem dosud ničeho takového z úst dítěte a kéž bych již nikdy neslyšel. Ze samých kořenů života vyrostl tento projev. Nic není v životě zardarm, všechno musíme vykoupit.«

Po přednášce Švarcově ozval se také hlas, že Švarc je člověk lyricky měkký, jakých není potřebí ve výchově, která připravuje pro život, praktický život. Švarc se ptá: »Jste opravdu spokojeni s dnešním skutečným životem? Vždyť lidé motají se jen kolem peněz — —.«

Všechn Švarcův vzdor, obdiv a soucit je v té otázce.

ŽIVOT A INSTITUCE

Jaroslav Kolman-Cassius:

Pět měsíců na novinářské výstavě.

V Domě Států na světové výstavě tisku v Kolíně nad Rýnem, kde mělo i Československo svou expozici, rozbíjejí truhláři poslední šalování.

Ostrý rýnský větřík hraje si s dřevitou vlnou po smaragdových trávnících, které tak pečlivě zalévaly po pět měsíců zahradnické vodotrysky, hudební pavilon, z něhož zaznívaly často Smetanova *Prodaná*, Dvořákovy *Slovanské tance* a *Humoreska* a Fučíkův *Pochod gladiátorů*, leží jako prázdná škeble na břehu Rýna. Hlavní budova připravuje se už na výstavu jiné velké živnosti, která pečuje o stravování širokých vrstev: na výstavu hostinské živnosti.

Jen Amerika a Rusko nejsou ještě hotovy s úklidem. Amerika si postavila ve svém oddělení největší rotačku světa a teď si musí nějaký čas hrát s demontáží. Rusko připravilo pěti milionům návštěvníků Pressy takové reklamní panoptikum, že mu prý stěhování bude trvat do Vánoc.

Příliš mnoho různorodých věcí bylo tu na jedné hromadě: stroje, literatura a číslice míchaly se tu v pekelném osvětlení jako v čarodějnickém kotli, transmise se statistickými diagramy letěly ke stropu, kam s nadějným, ale záhadným mručením spěly i mohutné plechové spirály, značící vývoj bolševického Ruska.

Nebylo to právě přehledné, ale dojívalo to. Chaos okouzluje a podmaňuje, ale máme-li jej odstěhovat, působí to potíže, neboť shledáme, že transmise je jedna věc a statistika druhá, a každá potřebuje jinou bednu.

Tento rozdíl ušel mnohým návštěvníkům, kteří s trpělivou oddaností kočky číhající u díry na myš čekali, až jejich rozečtený diagram sjede se stropu a mrskne sebou kolem dolního hřídele. Tento rozdíl vy-

vstane však v celé problematičnosti při stěhování, při němž je nutno ctíti podstatu věci.

Jednou z věcí, která nejvíce trpí dopravou, je ne- pořádek. Praví se, že Lenin dostal se do Ruska v zaplombovaném železničním voze. Vývoz jeho sociální revoluce narazil již na jisté dopravní nesnáze.

A díváme-li se na krásného pana doktora Schapiru, jak pomáhá stěhovat tento ohromující chaos, fotografie pěkně na jedno místo a knížky na druhé, pozorujeme-li dělníky, kteří česají s řemenů transmis statistiky o blahobytu Ruska a ukládají do dlouhé bedny vývoj bolševické ideje k ostatním věcem z plechu, každou tu kulisu pěkně do patřičné škatulky, je nám, jakoby- bychom se neřídili na likvidaci revoluční výstavy, ale revoluce.

Široké obecenstvo vidí dramatický chaos revoluce v provozu a trne v mocném pohnutí. Likvidaci provádí pár zasvěcenců post festum a za zavřenými dveřmi. Mezi revolucí, složenou v nábytkovém voze, a stěhující se měšťanskou domácností není podstatného rozdílu.

Každý nepořádek je přepych, který potřebuje místo. Rusové uspořádali si svoje imposantní nedbalky v největším oddělení výstavního Domu Států a na tomto nepořádku pracovali se vzornou pečlivostí mnoho neděl, jen aby jeho reklamní účinek neselhal. Podařilo se jim udiviti pořádkumilovného německého člověka, který chodil s uctivě nadšenou opatrností kolem toho. Co pak teprve kdyby to všecko bylo pěkně srovnáno! četli jste v pruské modři jeho zraků. Netušil, že by to potom nebyla revoluce, ale spořádaná domácnost.

Jak to stále opakoval ten Azovův Němec v Löwenbrau: »Rossija ogromnaja strana.« Němec je nenapravitelný idealista a podstatnou vlastností idealisty je konservativnost. Navykl si obdivovati se některým zemím pro jejich velikost a moc a naučil se pohrdati jiným pro jejich bezmocnost.

I kdyby Španělé neměli ve svém oddělení všechny nádherné gobeliny z královských zámků, Němec by překročoval jejich prah náležitě připraven, že má co dělati se státem jak se patří. Itálie i bez nakaboněné císařské busty Mussoliniho, která pouští hrůzu na vstupujícího návštěvníka, dovedla by si získat respekt německého hostitele, ačkoli jsou tu všelijaké staré vroubky, jako na př. jižní Tyrolsko.

A všechny chlapecké a dívčí školy Německa, divocí a ochočení skauti, Wandervogel a všechny ty organizace mladého Německa, které proletěly s vlajícími prapory Domem Států, měly jedno heslo a jeden cíl na rtech: E n g l a n d!

Jakoby nikdy nebylo tohoto úhlavního nepřítele, jakoby se na místě Velké Británie nedávno vynořil nový neznámý ostrov s kouzelnými poklady, který poslal na Pressu svou první expozici. Nadarmo se modlili otcové »Gott strafe England«, jejich děti hoří zvědavostí, jak to vypadá u bohatého strýčka, který se před deseti lety na jejich rodiče rozhněval.

Bude tam zlato císařského Německa ožebračeného válkou? Budou tam trofeje, vzaté chrabré německé armádě?

Mladé osmahlé nohy v turistických střevících dupou československým oddělením. Ještě jedny dveře a jsou u cíle.

Nu, není to tak nic zvláštního. Strýčkovi se vede stále dobře, to je patrné, ale žije si pořád tak jednoduše. Museum s hezkými knihami a ovšem staré solidní Times, a znamenitá rotačka tiskne veliké a tlusté noviny s drobným něžným tiskem, které si každý může vzít ještě teplé, a také dobrá anglická plnicí pera jsou tu na prodej.

Mladé Německo odchází poněkud zklamáno a jde si sníst svou přesnídávku do československého oddělení, kde zahlédlo tolik krásných taburetů a lenošek a velká zářící okna a živé, veselé barvy na podlaze i na zdech.

A zatím co šustí papíry do spokojeného štěbetání, čte pan učitel nápisy o demokracii, která je diskuse a zároveň základ obnoveného státu ve střední Evropě.

Jeho tvář se zasmušuje. Nezavedl-li mládež jemu svěřenou do domu jiného nepřítele, kde by mohla její věrná německá duše utrpěti úhonu? Jeho generace neznala a nikdy nechtěla znáti tento stát a jeho práva na život. Uskutečnil se proti její vůli a teď tu vedle Anglie okázalým způsobem upozorňuje na svou existenci. Je prospěšné znáti velkého nepřítele, i potom, když to vyhrál, ale bude moci zodpovědět před svým věrným německým svědomím, že uvedl mladé německé duše do pokušení seznámit se s národem a státem, jež pro čest a slávu velkého Německa byly vyškrtnuty z mapy Evropy?

Je to tu vlastně pěkně políčeno na nezkušená srdce německé mládeže, jen co je pravda. Tady slova, kterými se německý Martin Luther dovolává českého Husa jako svého předchůdce a tamhle podobizny dvou německých publicistů a jubilejní čísla Bohemie a Prager Tagblattu jako vějíčky.

A všude kolem hodně historických dokumentů, pečlivě vybraných a srovnaných, a dva filosofové vedle sebe: Comenius a Masaryk. Není nic svůdnějšího pro německého jinocha nad historií a filosofií. A která německá dívka a žena zůstane nedotčena pohledem na moderní a elegantní komfort? Ne, je nejvyšší čas dát povel k ústupu. Tento opovážlivý malý stát nebude vzat na vědomí mladým Německem, jako byl ignorován starým. Jakmile mladé Německo dojí své obložené chlebičky, nastoupí rychlý a spořádaný ústup. Nic není nebezpečnější starým věrným ideálům nad zvědavost mladých.

Ale dveře této středoevropské expozice, která se zařídila mezi Anglií a Nizozemskem, jsou otevřeny do- kořán každému a mládež chodí tak ráda bez průvodu dospělých. Co záleží mladému Německu na tom, je-li v Evropě o jeden stát více nebo méně? Dojem, který si odnesly statisíce mladých německých mužů a žen z expozice neznámého státu, kterou navštívili bez průvodu dospělých předsudků, zůstane jim pro celý život.

Deset let není mnoho; za tu dobu nový stát bývá sotva vzat na vědomí doma. Ale za deset let dospívají děti, které slyšely své rodiče zvatlati o vítězství a hořkovati nad porážkou. Mohou poznati svým dospívajícím rozumem, že tato hra nebyla dobrá.

Mnoho návštěvníků oněch pěti milionů celkové návštěvy prošlo naší výstavou a na každé z nich bylo na první pohled vidět, ke kterému z těch dvou táborů patří. Nechci říci, že naše oddělení bylo zkušebním kamenem německé demokracie, ale projevovalo se

v něm ono pružnější myšlenkové založení, s nímž musí počítat republikánské Německo a šťastnější budoucnost Evropy. Jevily se v něm u některých návštěvníků první známky talentu — řekněme nehistorického — který chápe nové věci, aniž při tom trpí šlechetným odříkáním, že vznikly na úkor Německa.

Objevily se tu první známky, že rodinný idealismus německý, který byl světu tak nestravitelný, přetvořuje se v líbeznější idealismus společenský, který se netrudí nad tím, že dodává svou kulturu s nenapravitelným optimismem sousedním národům a sklízí za to jen nevděk, ale který se utěšuje růžovějšími představami, na př. že by z toho také mohl něco mít. Jakoby se tu otvírala cesta k osvícenému výmarskému Německu, které si kdysi jezdilo do českých lázní léčit svůj revmatismus a při tom si přeložilo několik pěkných národních písní.

Na výstavě nebyly jen noviny, ale také lázeňské prospekty a jiná pokušení, která tomuto Německu podávala ruku a ukazovala, že »Bůh, který dal v německé vlasti růsti železu«, jak říkají Němci, nezapomněl ve své dobrotě ani na její sousedy. Ale to je jiná kapitola.

V Ě D A A P R Á C E

F. K. Slabihoudek:

Stáří a omlazování.

II.

Stárnutí bylo charakterisováno jako kondensační děj jednosměrně postupující k dosažení absolutního stavu klidového a za obvyklých poměrů nezvratný (Růžička). Současně se označilo jako děj hysteretický. Je-li základním úkazem života výměna látková, je-li stárnutí podmíněno tím, že výměna látková následkem kondensace živé hmoty klesá, pak nejlepší zbrání proti stárnutí by bylo, kdyby výměna látková mohla býti uvedena ve svěžest, kterou měla v době mládí. Výměna látková souvisí, jak dokázal Růžička, se stupní hysteresy. Otázkou je tudíž, zda známe podněty, jimiž bychom mohli docílití snížení hysteresy, t. j. kondensace živé hmoty a je-li omlazení v tomto smyslu vůbec možné.

Z dějin všeobecné biologie jest známo, že omlazovací působnost byla připisována různým okolnostem. Tak tomu nasvědčuje stav po zimním spánku zvířat, soudilo se, že i pouhým hladověním možno docílití omlazení do určitých mezí (Schultz). Každé dělení buňičné je prý provázeno omlazením, jak tomu nasvědčuje chování prvoků. Podobně se mají věci i při regeneraci tkání dle Childa. Loeb pak ukázal na to, že zralé pohlavní buňky jsou blízké smrti, zvláště vejce a že oplozením jejich život se prodlužuje.

Výměnu látkovou u člověka lze stupňovati různými způsoby: regulací výživy, elektroterapií, vlivy klimatickými atd. Všechny tyto známé vlivy jsou však povahy zevní a účín jejich jest neúplný. Nelze jimi docílití ono, co se hledá, t. j. bezprostřední podnět ku zvýšení výměny látek jako léku proti stárnutí. Těmito zevními vlivy u člověka zabývá se hlavně medicína a hygiena.

Byla však již dosažena určitá nesmrtnost živé tkáňe pokusy Rouxe a Carella. Omlazení tkáňe lze docílití vyjmutím drobné částičky z dospělých třeba i starých tkání a pěstovati je ve vhodných tekutých půdách mimo tělo, t. zv. tkáňové kultury. Tyto buňky se za určitých podmínek množí a udržují se v mladistvém stavu po dlouhá léta pravděpodobně bez časového omezení jako pěstování prvoci. Živá hmota přežije neomezeně svého nositele. Omlazení toto však prakticky pro člověka nemá významu a jest zatím demonstračním argumentem. Otázka omlazení musela tudíž po uvedených úvahách přeložiti své pátrání v jiný směr.

Naznačená cesta výměny látek zůstala stále základnou pokusu. Experimenty obrátily se přímo ke složitému organismu vyšších zvířat. Byla studována zařízení, jež podmiňují vzájemnou spojitost jeho částí zvláště v soustavě žláz. Tam uváděla se úzká souvislost s výměnou látek těla jako sídla fyziologické činnosti. Překvapující objev pokusnými metodami nastal studiemi geniálního Claude Bernarda. Bylo dokázáno, že stačí zbaviti člověka štítné žlázy uprostřed krku, aby pozbyl duševní činnosti a pomalu odumíral. Pečlivá studia pak odkryla následující fakta.

V těle ssavce lze rozeznati tři druhy žláz. Jedny vyměšují na venek do dutin těla, na př. slinné žlázy, druhé nemají vývodů na venek a odevzdávají svůj sekret oběhu krevnímu. Tyto žlázy zovou se žlázy s vnitřní sekrecí (endokrinní), na př. žláza štítná. Třetí pak druh má vlastnosti obojí, vyměšování na venek i uvnitř. Příkladem těchto žláz jest žláza pohlavní. Výměšky žláz s vnitřní sekrecí jsou hypotetické a zovou se hormony.

Fyziologická činnost žláz s vnitřní sekrecí byla poznána experimentálně a empiricky. Tak Simmonds uvádí případ ženy 46leté s rozsáhlými atrofiemi všech orgánů. Jako příčina pokládala se žláza s vnitřní sekrecí uložená na spodině mozku, zv. hypofyza. Po extirpací žlázy štítné dostavuje se u člověka stav zv. kachexia strumipriva. (Rychlá úbyt orgánů všech, zdůření kůže, úpadek duševního dějství, smrt.) Při zvýšené funkci této žlázy dostavuje se třes končetin, slabost, srdeční obtíže a zvláštní vzezření pod obrazem nemoci Basedowovy. Nadměrné vyměšování hypofyzy vede ku obřímú vzrůstu (nemoc Marieova). Podobně nastává zvláštní obraz nemoci Addisonovy při poruchách žláz nadledvinkových se zvláštním hnědým zabarvením kůže.

Dokud tyto žlázy jsou zdravé a činné, udržují svými hormony tělo při zdraví a v harmonii. Tyto nepůsobí jen na části těla a jeho děje, nýbrž i samy na sebe, takže po poruše jedné dostavuje se i porucha činnosti žlázy jiné. Tak udrží se na př. štítná žláza v normální činnosti toliko, je-li žláza pohlavní zdravá. Činnost těchto žláz reguluje vzrůst a výměnu látkovou a není tudíž divu, jestliže experimentální tendence omlazení obrátila k nim svůj zřetel.

Veliká pozornost věnována byla žláze pohlavní. Biedl na př. uvádí, že pokles neb zánik její činnosti je provázen starobnými příznaky. Kastráti (eunuchové) dle Voronova a Loranda rychle stárnou. Podobně i ženy s degenerovanými vaječníky mají starší vzezření. Kastrace má vliv na kostru živočichů, jež stává se křehkou. Tuk se rozmáhá. Voronov uvádí, že

skvělý básník Abelard nenapsal již ani sloky, když byl ve 40 letech násilně vykleštěn. Mečnikov sám tvrdil, že geniální člověk ztrácí mnoho, pozbude-li pohlavní činnosti. A tak prý veleduch jako Viktor Hugo, Goethe a jiní byli velikými milenci do pozdního věku. Ve znamení úspěchu pokusů se však mnoho přeceňovalo a jest nutno zachovat i přes důležitost této žlázy určité kritérium. Vážný případ uveřejnil prof. Marro z Turinu, kdy běželo o dítě roleté s pěkným vousem a vzezřením energického mladého muže. U něj bylo zjištěno třetí varle, tudíž hyperfunkce žlázy pohlavní. Jiný zajímavý případ byl u Tomáše Parra, muže zemřelého ve stáří 132 let, jenž oženil se ve 119 letech a po smrti byl pitván slavným učencem Dr. Harveyem, který shledal délku věku u jmenovaného v úzké souvislosti s činností žlázy pohlavní. Naproti tomu dlužno konstatovat, že stárnutí nedostavuje se jen při vyhasínající činnosti žlázy pohlavní, nýbrž i při poruše jiných žláz a že činností jedné dá se zvýšiti i činnost žlázy druhé.

Tak na př. podávání extraktu štítné žlázy může zlepšiti mnohý úkaz stárnutí. Aby však docílilo se účinku stálého, postupuje se tak, že vyjme se svěží žláza z jednoho zvířete a vsije se do těla zvířete pokusného. Tomuto výkonu říká se transplantace. Zjistilo se totiž, že transplantovaná žláza i na cizím místě se dobře vhojí. Geniální výkon transplantace provedl Voronov na děcku 15letém, apatickém a duševně zakrnělém následkem atrofie žlázy štítné. Po transplantaci svěží štítné žlázy ze šimpanze ihned dostavily se příznivé účinky. Dítě stalo se čilé, posláno do školy a po letech navštívilo Voronova jako statný voják na francouzsko-německé frontě.

Proč právě veškerá pozornost v omlazení věnuje se žlázám pohlavním vysvětluje se tím, že tato žláza pravidelně zastavuje svou činnost kolem 50. roku a zahazuje periodu vlastní staroby. S tohoto hlediska bylo by tudíž zcela logické, aby za účelem omlazení byla k nové činnosti povzbuzena žláza pohlavní.

Prvý tuto myšlenku vědomě pojal Steinach. Bylo zjištěno, že hormony žlázy pohlavní u muže jsou produkovány v buňkách vmezeřených mezi kanálky semennými. Omlazovací metoda Steinachova spočívá v tom, že podrážděna byla činnost těchto buněk. Toto děje se podvázáním chámovodu, t. j. zabraňuje se činnosti kanálků semenotvorných. Metoda ta je velmi pohodlná a má dobré výsledky. U žen však tento způsob nelze provést pro anatomickou rozdílnost. Hormony žlázy pohlavní u žen kladou se do zvláštních follikulárních buněk vaječníku a tudíž jedině způsob transplantace by byl vhodným u žen v metodě omlazovací. Toto jest však dosti nebezpečné svým zákrokem. Proto používá se jednak injekcí výtažků ze zvířecích buněk vaječníku aneb dráždění hormonoplodných buněk vaječnickových ozařováním paprsky roentgenovými (Holzknecht). Voronova metoda jest veskrze transplantační a sice používá čerstvé žlázy ze šimpanze přenášením na člověka. Za tím účelem zřídil v zámku Grimaldi na hranici francouzsko-italské chovnou kolonii opic.

Myšlenka použití žlázy pohlavní ku omlazení není nikterak mladou. Již ke konci minulého století Brown-Sequard používal výtažku ze zvířecích varlat a zkoušel je sám na sobě. Pozoroval skvělé výsledky a když se

stal svými pokusy známým, byl ve svém pařížském bytě obléhán zástupy toužících po omlazení, až musel před nimi prehnout do Londýna. Také prý lékaři čínští, arabští a římské používali dávno extraktů zvířecích žláz. Metoda transplantační byla vykonána po prvé na člověku Frankem Lydstonem, který použil k tomu varlata odňatá hochům nahodile zemřelým. Stanley a Kelker použili varlat odpravených zločinců s výsledky dobrými. Po prvé vůbec použil transplantace na kohoutech Berthold.

Prvé pokusy jak Steinachovy, tak Voronovy dály se na zvířatech, jak jest zcela pochopitelno. Steinach zkoušel účín podvázání chámovodů u koz, na krysách a docílil nápadné omlazení i u starých jedinců. Známý jest pokus dánského badatele Sanda, který Steinachovou metodou proměnil 12letého psa v čilé zvíře. Podobný pokus s dobrým výsledkem byl vykonán se 14letým psem v ústavu Růžičkově.

Voronov zkoušel svou metodu na beranech starých i mladých. Staré omladil a u mladých způsobil podnícení činnosti posud nevyvinuté pohlavní žlázy, z toho pak resultující bujný vzrůst, nádhernou vlnu a celkové zušlechtění rasy. Mladí berani operováni ve stáří 10 měsíců získali na váze průměrně o 7.2 kg více než neoperováni a o 650 g více vlny při jedné stříži. Rovněž i plodnost mladě operovaných byla větší. Voronov tudíž použil transplantace dvojím způsobem. Ku omlazení starých a k zušlechtění rasy mladých. Důsledky druhého způsobu jsou rovněž národohospodářsky velmi cenné. Podobně tak činil i u koní a býků. Pro zajímavost nutno si vzpomenouti též pokusů Steinachových, který vyměnil žlázy pohlavní téhož druhu. Tak vložil do těla samice varle a do těla samce vaječník. V zápětí této záměny vyvinuly se u samice znaky samčí, u samců pak znaky samic. Po vložení obou žláz do jednoho zvířete vyvinul se z něho obojetník (hermafrodit).

Výsledky dosažené u člověka jsou uspokojivé, ba skvělé. Záleží na volbě věku člověka (nesmí být příliš starý) a na patologických změnách organismu vůbec. Lichtenstern provedl asi 100 lidských transplantací s dosti dobrým výsledkem. Dle Benjamina jen ve 20% jeho případů nedostavil se žádný výsledek. Hunt ze 106 případů nedocílil pouze u 8 žádného výsledku. Voronov cituje velmi podrobně značné množství svých případů transplantace na lidech s dobrými výsledky i u starců pokročilých. Mezi jeho nejslavnější případy patří politik Clemenceau, který je posud velmi čilý a bystrého ducha, ač stár 85 let, dále belgický básník Maeterlinck. Všeobecně řečeno, výsledky method omlazovacích jsou pozoruhodné, nelze je posud podříditi určité zákonitosti, neboť jsou individuální. Není měřítko pro posuzování účinků. Mnohé výsledky jsou příliš subjektivně zabarveny a z toho vznikají mezery v kritériích. Přes to byl učiněn geniální pokrok v tendenci prodloužení lidského života s velkolepými důsledky sociologickými a národohospodářskými. A co hlavně biologie a medicína pokročila značně ve svých zkušenostech.

III.

Úvahy, které vyplývají z dosavadních zkušeností omlazovacích, jsou různé. Především nastává velký rozpor v tom, zda omlazení nepřivodí rychlejší stár-

nutí, třebaže organismus cítil se svěžejším. Sám Steinach klade důraz na to, že pozoroval urychlení stárnutí u oněch zvířat, ve kterých byl zákrok omlazovací několikrát opakován. I Růžičkovy pokusy dokázaly, že opětovné stupňování dějů životních, jež nastane několikerým omlazením, musí rapidně stupňovati hysterese. V této otázce není posud zcela jasno a řeší se problém užší, zda omlazení totiž souvisí s otázkou prodloužení života. I zde není vše zcela jasné. Zkušenosti omlazení vzhledem ku délce života jsou příliš krátké, než aby byl možný konečný úsudek. Dle odhadů Steinachových podle pokusů na zvířatech činilo by prodloužení života u lidí asi 17 let.

Efektivním výsledkem dosavadních pokusů jest, že stáří bylo částečně oddáleno a zbaveno potíží, které je činí každému postrachem. Vzpomenouti si jest na př. subjektivních stesků žen v klimakteriu, kdež docíleno bylo valné zlepšení ozařováním vaječnicků X-paprsky. U mužů ve druhém stáří dostavuje se na př. celková svěžest, chuť ku práci a k životu po omlazení. Druhým stářím bylo by tudíž možno každému, jak doufá Harms, zemřítí přirozenou smrtí.

Proti omlazovacím methodám snad předčasně vystoupili různí moralisté, kteří poukazovali na to, že omlazení jest založeno na příliš materiální základně, v jakési touze po prodloužení pohlavní rozkoše, kterou lidstvo žádá. Že neběží lidstvu zde o prodloužení stáří, nýbrž o prodloužení požitků života. Výsledky ve smyslu těchto mravnostních úvah nejsou u method omlazovacích skvělé. Neboť jak Voronov uvádí, ve stáří těžko se obnovuje, t. j. reaktivuje činnost pohlavní žlázy potence. Ostatně obava ta jest prozatím zcela nemístnou. Neboť dle Voronova všechny případy opeřované v 99% přišly k němu na základě chorob celkového organismu a žádný z nich neprojevil pouze voluptativní touhu. První případy týkaly se na př. bohabojného kněze a inženýra, kteří oba trpěli tuberkulosou varlat a z toho následnými obtížemi. Konec konců celkové národohospodářské důsledky všech operací by vyvážily touhu několika požitkářů. Věda má povinnost pomoci trpícím. Společnost lidská dle dosavadních záznamů se posud neobjevila v omlazovacích touhách nikterak špatnou.

Jsou i jiné náměty, týkající se omlazení, pokud se týče prodloužení pohlavní schopnosti. Psychologie dokazuje, že děti starších rodičů jsou nadanější, obdařenější větší zásobou zkušenosti než děti z rodičů mladých. Jsou zdatnější. V tomto smyslu by omlazení mohlo působiti na zlepšení rodu. Dále se upozorňuje, že podobně jako Voronov docílil u beranů zlepšení rasy, dalo by se vhodným omlazením mladých lidí dospěti ke tvorbě geniů ve smyslu jakéhosi Nitzscheova »nadčlověka«. Jinde opět se praví, že vhodnou transplantací možno lidské společnosti udržeti resp. prodloužiti tvorbu mozku genia, t. j. oddáliti stáří vynikajících lidí. Některé náměty dopracovaly se až ke stupni fantasmie, ač není sporu, že důsledky omlazení v nahore uvedeném smyslu mají hodnotu neobyčejnou.

Mravní účel metody omlazení není pouhá podstata pohlavní žlázy. Stárneme příliš brzy. Umíráme dříve než skončíme svou úlohu a využijeme svých zkušeností. Naším ideálem jest zachovati život na výši fyzických i duševních schopností, ukrátkati stáří a prodloužiti život v mladé svěžesti. Lidstvo jest si dobře

vědomo závislosti duše na živé hmotě, již nepopírá ani největší odpůrce mechanismu Driesch. Pročež v omlazení spočívá naděje člověka, vyplnění život mravními ideály co nejvíce zhavenými pout tělesného organismu. Neboť není daleko lidská společnost od toho, kdy věta »žítí zdrav« bude znamenati tolik, co »žítí mravně«.

NOVÉ KNIHY

Franta Župan: »Pepánek Nezdará«, díl I. »Starším bratrem« díl II. »Školákem«. Obrázky kreslil Rudolf Adámek. Knížka vlastně je psána pro velké čtenáře zrovna tak jako »Babička« B. Němcové, ale mládež nemůže se nasytití jejího čtení. Proto byla nyní vydána pro mladé čtenáře s pěknými obrázky. Bude mít u nich úspěch. To je veselá knížka, nad jejími stránkami se čtenáři smějí nahlas! Pepánek byl povedeně kvítko! Čtěte, poznáte jej! Cena I. dílu Kč 24.—, váz. Kč 28.—. II. dílu Kč 24.—, váz. Kč 28.—. Na prodej u všech knihkupců i u nakladatele F. Topiče, Praha I. Národní tř. 11.

»Čtvrtlíberka a dcera paní Tranchartové«, skvělý román humoristický od Frederica Bouteta, právě vyšel v českém překladě Lothara Suchého, s ilustracemi J. Fridricha. Středem románu jsou příběhy dítěte pařížské dlažby, vykutáleného chlapíka Hektora, zvaného Čtvrtlíberka, jež vypravovány jsou s mistrovstvím neodolatelným. Cena knihy Kč 24.—, váz. v plátěné vazbě Kč 34.— u všech knihkupců i u nakladatele F. Topiče, Praha I., Národní třída 11.

Všechny změny jízdního řádu platné od 7. října t. r. obsahuje právě vydaný *Svátkův pražský jízdní řád*, péčí Klubu čl. turistů v Praze. Známá tato příručka revid. ředitelstvím stát. drah Praha-Jih, těšící se značné oblibě pro svoji přehlednost, praktickou úpravu a přesnost přináší mimo jiné též pražská stanoviště autobusů, autobusy pražské elektr. drah, jimiž zavdělčí se širokému kruhu zájemníků. Přehledná mapka, seznam stanic, jakož i pojistka na Kč 1.000.— proti úrazu na dráze, přijde zajisté vhod. Cena Kč 4.50 poštou Kč 4.80. Dodá každé knihkupectví i nakladatelství Jan Svátek, Praha XVI., Husova tř. 7. Tel. 458-68.

Česká menšina v Rakousku je titul knihy Dr. F. A. Soukupa, která je přehledem vývoje menšiny české na území dnešní republiky rakouské, zvláště ve Vídni. Soukupova kniha jest největší a nejdokonalejší dosud dílo o naší vídeňské menšině, má tři oddíly: I. část historická a statistická, II. kulturní život Čechů vídeňských a III. část národohospodářská. Čítá 586 stran a je doplněna 46 obrázky a 5 mapkami. Dílo bylo vydáno péčí Národní rady československé a generální komisi převzalo nakladatelství »Orbis« v Praze. Za Kč 75.—.

L'architecture contemporaine en Tchécoslovaquie. Řídil J. Krejcar. Vydal »Orbis« (Praha XII.), za Kč 45.—. Typograficky a obrázkově vybavená publikace zachycující slovem i fotografií vývoj moderní české architektury. Obsahuje články J. Krejcar, V. Ježka, O. Fierlingera, L. P. Procházky, B. Hübschmana, P. Janáka a K. Honzika. Není jediné význačné architektury, jejíž fotografie by tu nebyla.

Edison, život a dílo. V »Knížkách osudů a práce« vychází toto dílo J. S. Bryana. Nepřehledná řada Edisonových vynálezů, bez kterých si dnes život nelze vůbec představit, je v této knize líčena od prvního nápadu až k realizaci, dočtete se o řadě pokusů, jež jdou od tisíců, než bylo dosaženo určitého výsledku. Zárovka, fonograf, kinematograf, obohacení telegrafie, uhlíkový mikrofon, akumulátor, dynamo atd., tot jen stručný výčet objevů a zlepšení, které dal Edison světu. Dílo vyšlo nákladem »Orbis« (Praha XII.) s mnoha ilustracemi za Kč 36.—.